

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ЦЕНТР ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ, ДИСТАНЦІЙНОГО ТА
ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ

Кафедра фінансів та обліку

СУЧАСНИЙ СТАН НЕБАНКІВСЬКОГО ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
2 курсу заочної форми навчання
ПОТОМСЬКОЇ Діани Миколаївни

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
НАГІРНА Оксана Вікторівна

Рецензент
кандидат економічних наук, доцент
ЛИХОЛАТ Світлана Михайлівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

„20” березня 2024 р., протокол № 10
завідувач кафедри фінансів та обліку,

_____ **МЕЛЬНИК С.І.**
(підпис)

Львів

2024

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Центр післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання

Кафедра фінансів та обліку

Освітній ступінь «магістр»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Назва освітньої програми «Фінансова розвідка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

фінансів та обліку

_____ Степан МЕЛЬНИК

«20» листопада 2023 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

ПОТОМСЬКОЇ Діани Миколаївни

1. Тема роботи «Сучасний стан небанківського фінансового сектору»

керівник роботи НАГІРНА Оксана Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент

затверджені наказом ЛьвДУВС від «17» листопада 2023 р. № 1403 о/с

2. Термін подання здобувачем вищої освіти роботи «05» березня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи. Законодавчі та нормативно-правові документи з питань діяльності установ небанківського фінансового сектору, літературні та наукові джерела із зазначеної тематики, статистичні та аналітичні дані.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити).

Розглянути сутність та класифікацію сектору небанківських фінансових установ; визначити основні принципи проведення фінансового моніторингу в небанківських установах; дослідити правові норми, що визначають функціонування небанківського сектору; здійснити аналіз діяльності небанківських установ; оцінити існуючі моделі легалізації прибутку через небанківські фінансові установи; запропонувати шляхи розвитку небанківського фінансового сектору; дослідити світовий досвід небанківських установ у боротьбі з легалізацією злочинних доходів.

5. Перелік графічного матеріалу (додатків). Активи фінансових установ, регулювання та нагляд за якими здійснює Національний банк України, млн.грн.; кількість надавачів фінансових послуг за 2019-2022 рр., од.; премії та рівень виплат у розрізі видів страхування за 2019-2022 рр., млрд.грн.; активи кредитних спілок загалом та відсоток членів кредитних спілок, які отримали кредити за 2019-2022 рр., млрд. грн.; структура основного обсягу зобов'язань за кредитами членів кредитних спілок за 2019-2022 рр., млрд.грн.; доходи та витрати кредитних спілок за 2020-2022 рр., млн.грн.; структура активів фінансових компаній за 2019-2022 рр., млрд.грн.; обсяг наданих кредитів ломбардами та рівень покриття заставою за 2019-2022 рр.; схема неправомірного використання коштів громадян кредитною спілкою посадовими особами; схема фіктивного залучення внесків до кредитної спілки, за якою слідує виплата отриманих прибутків афілійованим особам; схема неправомірного використання коштів шляхом оформлення фіктивного кредитного договору через ломбард; схема неправомірного використання коштів шляхом привласнення кредитною спілкою готівкових коштів громадян; виведення фінансових активів шляхом використання страхової компанії та інвестиційних інструментів з ризиком; виведення фінансових ресурсів через страхову компанію з наступним використанням "зустрічних потоків"; цифрові продукти та послуги як передові технологічні тенденції у сучасному соціально-економічному контексті.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРІЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	НАГІРНА О.В.		
2	НАГІРНА О.В.		
3	НАГІРНА О.В.		

7. Дата видачі завдання «20» листопада 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану	01.12.2023	виконано
2	Написання першого розділу	01.01.2024	виконано
3	Написання другого розділу	01.02.2024	виконано
4	Написання третього розділу	01.03.2024	виконано
5	Підведення підсумків та формулювання висновків	03.03.2024	виконано
6	Оформлення роботи	05.03.2024	виконано

Здобувач вищої освіти

(підпис)ПОТОМСЬКА Д.М.

(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)НАГІРНА О.В.

(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

ПОТОМСЬКА Д. М. Сучасний стан небанківського фінансового сектору. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня "магістр" за спеціальністю 072 "Фінанси, банківська справа та страхування". – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2024.

У роботі розкрито теоретичні основи дослідження небанківського фінансового сектору. Розглянуто суть та нормативне забезпечення, проведено класифікацію сектору небанківських установ, визначено основні правила проведення небанківськими установами фінансового моніторингу. Проведено аналіз актуального стану небанківського сектору та розглянуто типові схеми щодо відмивання доходів з використанням небанківських установ. Запропоновано основні шляхи розвитку небанківських установ та вивчено міжнародний досвід діяльності небанківських установ у сфері протидії легалізації коштів.

Ключові слова: небанківський фінансовий сектор, фінансовий моніторинг, схеми відмивання коштів, міжнародний досвід, страхові компанії, кредитні спілки, ломбарди, лізингодавці.

ANNOTATION

POTOMSKA D. M. Modern State of the Non-Banking Financial Sector. – Manuscript.

Qualification work for the degree of "Master" in the specialty 072 "Finance, Banking, and Insurance". – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2024.

The paper explores the theoretical foundations of researching the non-banking financial sector. It examines the essence and regulatory framework, classifies the non-banking sector, and defines the basic rules for financial monitoring by non-banking institutions. An analysis of the current state of the non-banking sector is conducted, and typical schemes for money laundering using non-banking institutions are discussed. The main ways of developing non-banking institutions are proposed, and international experience of non-banking institutions in combating money laundering is studied.

Keywords: non-banking financial sector, financial monitoring, money laundering schemes, international experience, insurance companies, credit unions, pawnshops, lessors.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ НЕБАНКІВСЬКОГО ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ	9
1.1. Небанківський фінансовий сектор: сутність, класифікація та місце у фінансовій системі держави	9
1.2. Основні засади здійснення фінансового моніторингу установами небанківського фінансового сектору	15
1.3. Нормативно-правове забезпечення діяльності небанківського фінансового сектору	19
Висновки до 1 розділу	25
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ НЕБАНКІВСЬКОГО ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ	26
2.1. Аналіз стану небанківського фінансового сектору на сучасному етапі	26
2.2. Типові схеми відмивання доходів через небанківські фінансові установи	33
Висновки до 2 розділу	41
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НЕБАНКІВСЬКОГО ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ	42
3.1. Основні напрями розвитку небанківського фінансового сектору в Україні у сучасних умовах	42
3.2. Міжнародний досвід діяльності небанківських установ в антилегалізаційній сфері	50
Висновки до 3 розділу	56
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Фінансовий сектор постійно зазнає змін під впливом технологічного прогресу та зростаючих потреб споживачів. Однією з ключових еволюційних тенденцій є зростання ролі небанківських фінансово-кредитних установ на ринку фінансових послуг. Професійний досвід свідчить, що при участі на єдиному ринку небанківські фінансово-кредитні установи активно починають конкурувати з банками у сфері кредитування та розвивають свої власні конкурентні переваги. На сучасному етапі важливими учасниками вітчизняного небанківського кредитного ринку стають фінансові компанії, страхові компанії, ломбарди та кредитні спілки.

До початку війни розвиток суб'єктів фінансового ринку виявлявся активізацією небанківських фінансово-кредитних установ. Ці установи проявляли зростання своїх фінансових активів, збільшення обсягу фінансових операцій та розширення клієнтської бази. Різноманіття типів небанківських фінансово-кредитних установ на фінансовому ринку та різноманіття їх фінансових послуг виникало під впливом попиту ринку. Учасники ринку виявляли потребу в різноманітних послугах, які не надавались банківськими установами або для яких вони не мали відповідних повноважень.

Дослідження діяльності небанківських кредитних установ в Україні є об'єктом уваги багатьох українських вчених, серед яких: Базилевич В.Д., Бачо Р.Й., Буряченко А.Є., Костогриз В.Г., Кужелєв М.О., Житар М.О., Левченко В.П., Недільська Л.В., Тахтай О.В. та ін. У їхніх дослідженнях розглядаються аспекти класифікації, особливостей функціонування та тенденцій розвитку небанківських кредитних установ в Україні. Їх науковий внесок має важливе значення як у теоретичному, так і практичному плані для розробки ефективних стратегій функціонування небанківських фінансово-кредитних установ і створення сприятливих умов для їх подальшого розвитку.

Навіть при значній кількості опублікованих матеріалів, ринок фінансових послуг залишається динамічним, а питання, пов'язані з

функціонуванням та існуванням небанківських фінансово-кредитних установ, залишаються актуальними в умовах глобалізації та економічної нестабільності. У зв'язку з різноманітними викликами, які виникли в сучасних умовах на ринку фінансових послуг України, акцентується необхідність проведення більш глибокого дослідження його учасників.

При написанні кваліфікаційної роботи використовувалася чинна нормативно-правова база України, а також аналітична інформація, отримана з веб-сайтів Державної служби фінансового моніторингу України, Національного банку України та інших ресурсів Інтернету.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є оцінка сучасного стану небанківського фінансового сектору та розробка сукупності заходів щодо удосконалення його діяльності в сучасних умовах. З метою досягнення поставленої мети були визначені наступні завдання даної роботи:

- розглянути сутність та класифікацію сектору небанківських фінансових установ;
- визначити основні принципи проведення фінансового моніторингу в небанківських установах;
- дослідити правові норми, що визначають функціонування небанківського сектору;
- здійснити аналіз діяльності небанківських установ;
- оцінити існуючі моделі легалізації прибутку через небанківські фінансові установи;
- запропонувати шляхи розвитку небанківського фінансового сектору;
- дослідити світовий досвід небанківських установ у боротьбі з легалізацією злочинних доходів.

Об'єктом дослідження виступає фінансова діяльність установ небанківського фінансового сектору.

Предметом дослідження є теоретичні принципи та методичні аспекти розвитку сектору небанківських фінансових установ.

Методи дослідження. Під час розробки кваліфікаційної роботи використовувалися такі методи дослідження: наукової абстракції - для визначення сутності та класифікації небанківського фінансового сектору; індукції та дедукції - для обґрунтування необхідності державного регулювання на небанківському фінансовому ринку; статистичного аналізу – для оцінки стану небанківського фінансового сектору; порівняльного аналізу – для аналізу міжнародного досвіду та узагальнення – при розробці напрямів розвитку небанківського фінансового сектору.

Наукова новизна одержаних результатів:

- набули подальшого розвитку рекомендації щодо основних напрямів розвитку небанківського фінансового сектору в частині розширення та доповнення цифрових продуктів, які виступають інноваційними трендами в діяльності установ небанківського фінансового сектору.

Основний зміст роботи. Перший розділ кваліфікаційної роботи присвячений розкриттю сутності та класифікації небанківського фінансового сектору; основним принципам проведення фінансового моніторингу в небанківському фінансовому секторі та законодавчому забезпеченню функціонування небанківського фінансового сектору.

У другому розділі проведено аналіз діяльності небанківських установ та наведено моделі процесів відмивання коштів через небанківські фінансові установи.

У третьому розділі запропоновані основні шляхи розвитку небанківських установ в Україні та досліджено світовий досвід діяльності парабанків у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота включає анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел (46 джерел). Загальний обсяг роботи складає 65 сторінок, включаючи 55 сторінок основного тексту із 2 таблицями та 13 рисунками.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ НЕБАНКІВСЬКОГО ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ

1.1. Небанківський фінансовий сектор: сутність, класифікація та місце у фінансовій системі держави

Небанківські фінансово-кредитні установи відіграють ключову роль у розширенні доступу до фінансових послуг, особливо серед тих, у кого обмежений доступ до традиційних банківських продуктів. Вони пропонують різноманіття фінансових послуг, включаючи кредитування для малого та середнього бізнесу, мікрокредитування та фінансові консультації [11]. Привабливість фінансових послуг і їх конкурентоспроможність залежать від якості надання цих послуг та рівня довіри клієнтів до фінансових посередників. Економічне призначення цих установ полягає в створенні максимально сприятливих умов для успішного функціонування основних учасників грошового ринку.

Проте, у зв'язку з динамічним розвитком фінансового ринку і збільшенням активності основних учасників у цьому сегменті, відбуваються структурні зміни в розподілі ролей та важливості на ринку фінансових послуг. Останнім часом небанківські фінансово-кредитні установи активно розвиваються і можуть конкурувати з банками.

Важливо відзначити, що мета діяльності небанківських кредитних установ на ринку розрізняються. Кредитні спілки є неприбутковими фінансовими установами, які надають кредитні послуги виключно своїм членам та одночасно залучають кошти на депозитні рахунки. Головною метою їхньої діяльності є фінансовий та соціальний захист своїх членів.

У порівнянні з банківськими установами, кредитні спілки видають кредити лише членам спілки. Для підтримки ліквідності та надійності споріднених фінансових інституцій, а також у разі наявності вільних ресурсів,

ці установи можуть надавати кредитні кошти іншим спілкам. Таким чином, аудиторія отримувачів кредитних послуг від кредитних спілок є досить широкою і може продовжувати розширюватися відповідно до змін вітчизняного законодавства.

Не зважаючи на усе, населення не виявляє зацікавленості в послугах кредитних спілок через необхідність стати їх членом. Більшість населення не готова брати на себе такі зобов'язання. Ще однією проблемою є наявність альтернативних, більш доступних та зрозумілих фінансових послуг на ринку. Не менш вагомим фактором є також відсутність системи гарантування вкладів у кредитних спілках. Ця обставина змушує населення вибирати банки, де їх вклади гарантовані державою.

Основною метою кредитної діяльності ломбардів та фінансових компаній є отримання прибутку. Завдяки встановленим високим процентам, ці фінансові установи можуть покривати свої витрати та гарантувати високий рівень рентабельності свого бізнесу. Ломбарди представляють окремий сегмент кредитного ринку, спеціалізуючись у наданні короткострокових готівкових кредитів фізичним особам. Ломбардні кредити особливо привабливі для осіб з низьким рівнем доходів або для тих, хто потребує термінових коштів для покриття споживчих витрат.

Кредитні ризики при ломбардному кредитуванні значно вищі, ніж у банківських установах, що робить клієнтів ломбардів менш привабливими для банків. Ломбарди не встановлюють вимог до кредитоспроможності позичальників, використовуючи їхню власність як заставу, що виступає засобом покриття небажаних ризиків для фінансової установи. Ломбарди забезпечують фінансову допомогу оперативно та без зайвих формальностей, при цьому кредитна історія позичальника не враховується при прийнятті рішення щодо надання позики. Однак кредити, надані ломбардами, супроводжуються значною переплатою, можливими штрафами за прострочення виплат та можливістю продажу заставного майна без попередження.

Більшість фінансових послуг, які пропонуються фінансовими компаніями, пов'язані з кредитами, і наразі в небанківському фінансовому секторі виходять на передній план ті фінансові установи, які мають найвищий кредитний потенціал. Вони можуть ефективно сприяти розвитку галузі кредитування, конкуруючи з банками. Фінансові компанії виходять на лідерські позиції серед небанківських фінансових установ у зростанні, швидко збільшуючи свої активи та розширюючи обсяги послуг.

Узагальнено, розвиток кредитної діяльності в небанківському секторі визначає важливі аспекти економіки країни, вказуючи на прогрес у спеціалізації фінансових установ та нарощування конкуренції в фінансовій галузі. З іншого боку, розвиток небанківських кредитних установ ставить завдання для банків у вдосконаленні процесів кредитування, підвищенні гнучкості, якості та орієнтації на повне задоволення потреб різних споживачів. Важливим аспектом є те, що в сучасних умовах економічного розвитку України значна частина кредитування населення відбувається через ломбарди, оскільки зростання їх популярності тісно пов'язане з загальним економічним спадом у країні [9, с. 50].

Роль небанківських кредитних інститутів у наданні кредитів суб'єктам господарювання та населенню поступово збільшується в сучасних умовах. Отже, для цих установ наступне є ключовим: продовжувати інтенсивний розвиток у сфері кредитування, вдосконалювати та впроваджувати нові кредитні продукти, які здатні привертати увагу клієнтів, та ефективно використовувати засоби для обмеження фінансових ризиків з метою збереження фінансової надійності та стабільності.

Страхова компанія відіграє ключову роль у сфері фінансових послуг, забезпечуючи індивідуальних та корпоративних клієнтів захистом від різних ризиків. Вона пропонує різноманітні види страхування, такі як автомобільне, медичне, майнове, страхування життя та інші. Залучаючи страхові премії від клієнтів, страхова компанія формує страхові резерви, які використовуються для виплати страхового відшкодування у разі настання страхових подій. Крім

того, вона оцінює ризики, встановлює страхові тарифи, укладає страхові договори та веде професійний облік страхових подій.

Сучасна страхова діяльність тісно пов'язана з інвестиціями, як підтверджено науковими дослідженнями вітчизняних і закордонних вчених. Головна сфера діяльності страхової компанії полягає в страхуванні економічних інтересів суб'єктів господарювання від різноманітних ризиків, часто є неоптимальною з точки зору фінансового результату. Доходи, отримані від інвестицій, допомагають компенсувати ці втрати і забезпечують ефективне функціонування страхової компанії.

На сучасний момент, комерційні банки та страхові компанії встановлюють партнерські відносини з метою розширення клієнтської бази, покращення якості послуг та отримання додаткового доходу. Проте важливо враховувати, що кожна сторона має власні цілі, що може призводити до конфліктів інтересів.

Недержавні пенсійні фонди представляють собою поширену систему накопичення коштів для забезпечення додаткового пенсійного фінансування поруч із державною пенсією. Основна мета цих фондів полягає в нагромадженні капіталу за допомогою регулярних внесків учасників протягом тривалого періоду, з метою подальшого здійснення пенсійних виплат. Засоби на рахунку учасника зростають завдяки постійним внескам та капіталізації відсотків. Протягом періоду виплат, кошти продовжують генерувати інвестиційний прибуток. Недержавні пенсійні фонди, у відміну від державного фонду, представляють собою приватні компанії, які управляють інвестиціями коштів своїх клієнтів та виплачують пенсії відповідно до умов укладених договорів. Вони мають можливість інвестувати кошти у більш тривалі активи порівняно із страховими компаніями, оскільки характер виплат недержавних пенсійних фондів є передбачуваним.

В умовах трансформаційних перетворень, державі необхідно взяти на себе центральну роль у процесі модернізації фінансових та економічних інститутів. Роль держави, крім того, не лише стає складнішою, але і зазнає

якісних змін. Забезпечення інституційних умов для стійкого довгострокового економічного зростання відбувається за рахунок внутрішніх ресурсів, завдяки інтенсифікації інституційного впливу, посиленню інтегративної взаємодії та комплементарності всіх видів інститутів. Розвиток цих інститутів сприятиме зміцненню довіри до економічних агентів [3, с.21].

Небанківські кредитні інститути виражають намір продовжувати активний розвиток кредитної діяльності, творити нові кредитні продукти, що привертають споживачів, та використовувати ефективні методи обмеження ризиків. Це робиться з метою забезпечення фінансової стабільності та надійності. У сучасних умовах споживачі кредитних послуг мають підвищені вимоги до вдосконалення, підвищення якості, гнучкості та зниження вартості.

Небанківські фінансово-кредитні установи швидко набувають популярності завдяки інноваціям у галузі технологій та гнучкості в адаптації до змін на ринку. Вони часто використовують високотехнологічні рішення, такі як блокчейн та штучний інтелект, для поліпшення своїх послуг та забезпечення більш швидкого та ефективного обслуговування клієнтів. Незважаючи на успіхи, небанківські фінансово-кредитні установи також стикаються зі своїми унікальними викликами. Регулювання є однією з головних сфер, де необхідні стандартизація та чіткі правила, щоб забезпечити стабільність та надійність цих установ. Крім того, вони повинні ефективно управляти ризиками та вдосконалювати системи кібербезпеки для забезпечення конфіденційності клієнтів [8].

Небанківські фінансово-кредитні установи володіють великим потенціалом для подальшого розвитку, особливо в умовах швидкого технологічного прогресу. Прогнозується, що вони стануть активними учасниками цифрової трансформації фінансового сектору та впровадження нових фінансових інструментів. Нейбанківські фінансово-кредитні установи відіграють ключову роль у формуванні сучасного фінансового простору, завдяки їхнім інноваційним підходам та гнучкості, що дозволяють їм ефективно конкурувати з традиційними банками.

Однією з ключових труднощів у розвитку небанківських фінансово-кредитних установ є обмежений інтерес до їхніх фінансових послуг у порівнянні з банками. Для підняття якості та здобуття конкурентних переваг порівняно із банками, необхідно розширити спектр фінансових послуг, які надають небанківські фінансово-кредитні установи, і удосконалити їхню спеціалізацію в певних напрямках. Проте, низький рівень довіри до небанківських фінансово-кредитних установ створює виклики для їх конкурентоспроможності на ринку фінансових послуг у порівнянні з банками. Зокрема, зазначається, що конкуренція виявляється особливо яскраво в сфері подібних фінансових послуг, які надаються як банками, так і небанківськими фінансовими установами.

Для підвищення конкурентоспроможності небанківських фінансових установ необхідно дії направити на збільшення привабливості для інвесторів, зниження ризиків у посередницькій діяльності, впровадження сучасних фінансових технологій, зміцнення контролю з боку державного регулювання та врахування європейського досвіду у сфері надання фінансових послуг.

У той же час, основні труднощі, які уповільнюють розвиток небанківських фінансових установ в Україні, включають наступні: неефективне державне регулювання їхньої діяльності, яке не відповідає потребам і розвитку фінансового ринку та процесам його реформування; низький рівень довіри населення та обмежена інформованість щодо функціонування небанківських фінансових установ; зниження реальних доходів населення, що ускладнює накопичення коштів для інвестування у фінансовий сектор, та відсутність фонду гарантування [14].

Небанківські кредитні інституції мають на меті активно розширювати свою кредитну сферу, вдосконалювати та розробляти нові кредитні продукти, які будуть привабливими для споживачів. З метою забезпечення своєї фінансової надійності та стабільності, вони повинні ефективно використовувати засоби для обмеження ризиків.

1.2. Основні засади здійснення фінансового моніторингу установами небанківського фінансового сектору

У контексті реформування економічної системи України, обсяги транскордонних фінансових операцій збільшуються внаслідок посилення процесів інтеграції та глобалізації економічного життя. Одночасно зростають і ризики, пов'язані з їх використанням для фінансування нелегальної діяльності та відмивання коштів, набутих злочинним шляхом. З цим урахуванням уряди розвинених країн поступово та спільними зусиллями створюють передумови для поліпшення та підвищення ефективності механізму протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом, а також фінансуванню тероризму.

Утворення системи фінансового моніторингу в Україні обумовлено значними обсягами тіньової економіки, поширеною корупцією, недорозвиненістю фондового ринку, подвійними повноваженнями різних органів та відомств, низьким рівнем електронної обробки та обміну інформацією між установами та відомствами, а також недосконалістю законодавства та організаційного механізму. Ці чинники мають вплив на ефективність фінансового моніторингу та утруднюють впровадження світових стандартів і практик у боротьбі з легалізацією доходів в функціонування фінансових установ.

Оскільки фінансові послуги надаються різними фінансовими установами, надалі важливо розробити систему оцінки ефективності фінансового моніторингу на рівні економіки загалом і в межах окремих сегментів фінансової системи.

У випадку, коли фінансові операції виявляють ознаки сумнівності та підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу, важко обґрунтувати вибір конкретної операції для проведення перевірки. У рамках ринкової економіки виявлення та обґрунтування сумнівності, заплутаності чи незвичайності фінансових операцій або їх відповідності діяльності клієнта

може бути викликане певною складністю. Тому процес виділення повідомлень про сумнівні чи підозрілі операції повинен базуватися на ризикоорієнтованому підході та класифікації за трьома ступенями ризику: бездоганний, ризикований та сумнівний, що ґрунтується на репутації ініціаторів та учасників фінансових операцій.

Для компаній з бездоганною репутацією не повинні бути обов'язковими ані внутрішні, ані зовнішні фінансові моніторинги. Фінансовий моніторинг операцій з високим ступенем сумнівності чи ризику повинен застосовуватися з метою визначення можливості використання цих операцій для легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом.

Серед небанківських фінансових установ до Державної служби фінансового моніторингу України найбільше повідомлень про сумнівні фінансові операції надсилають професійні учасники фондового ринку. Це пояснюється збільшенням обсягів фінансових операцій на ринку цінних паперів та зменшенням кількості страхових компаній в економіці країни.

Узагальнення результатів проведення фінансового моніторингу на фондовому ринку України дозволяє виділити популярні методи легалізації злочинно отриманих доходів. Ці методи включають, серед іншого: придбання фіктивних фінансових інструментів, здійснення операцій за участю підставних осіб із короткостроковою діяльністю, погашення векселів з метою отримання готівки за допомогою фіктивної угоди купівлі-продажу, придбання ощадних сертифікатів у суб'єкта господарювання, що має депозит, з метою їхнього перетворення на ліквідні кошти, а також придбання державних цінних паперів за заниженою ціною та їхнє подальше реалізація за ринковою вартістю.

Значна кількість повідомлень, які надходять від небанківських фінансових посередників про підозрілі фінансові операції та більшість порушень у сфері фінансового моніторингу, стосуються страхових компаній. Існують конкретні показники, які можуть вказувати на можливу участь особи

у процесі легалізації доходу через страховий сектор, і вони включають такі аспекти:

- отримання високих страхових виплат від страхової компанії, які нараховуються за завищеними тарифами;
- систематичне забезпечення грошовими виплатами (страхові внески, компенсації та інші виплати) для подальшої конвертації на готівку або переказу на рахунки компанії;
- наявність підозрілої господарської діяльності підприємства;
- великі суми готівки, які використовуються у господарській діяльності;
- намірено призведення суб'єкта господарювання до банкрутства;
- неправильний облік, складання фінансової звітності та організація внутрішнього контролю;
- складність умов угод між суб'єктами господарювання та особами, щодо яких відсутня достатня інформація.

Положення про здійснення фінансового моніторингу небанківськими фінансовими установами включає такі основні концептуальні принципи:

- Використання ризик-орієнтованого підходу.
- Створення належної системи управління ризиками.
- Посилення та спрощення заходів належної перевірки клієнтів.
- Використання методів віддаленої ідентифікації та верифікації.
- Адаптований перелік критеріїв ризику та індикаторів ризиковості.
- Ризик-орієнтовані підходи до політично значущих осіб, членів їхніх сімей та пов'язаних осіб (PEPs) [28].

Для небанківського фінансового сектору регулятор врахував його особливості, що виявилось у спрощених вимогах до окремих фінансових установ у порівнянні із банківськими установами. Більшості установ рекомендується мати систему автоматизації процесів фінансового моніторингу, але ця вимога є обов'язковою лише для платіжних систем, які здійснюють онлайн-перекази коштів.

За спрощеними методами оцінюється ризик клієнтів, включаючи можливість для установ проводити оцінку ризику на загальній основі, а не вибірково для певного клієнта окремо.

Встановлені особливі заходи що стосується належної перевірки клієнтів або вигодоздобувачів страховиків.

Небанківським установам не потрібно узгоджувати з регулятором кандидатуру працівника, що відповідає за фінансовий моніторинг. Додатково, цьому працівникові дозволено здійснювати сумісництво за даною посадою.

Можливі різні формати ідентифікації та верифікації клієнта. На відміну від реальної присутності і надання паперових копій документів, що є стандартними для банків та парабанків, існують віддалені методи проведення цих процедур. Повноцінні методи перевірки включають в себе використання інструментів, таких як BankID НБУ, кваліфікований електронний підпис, проведення відеотрансляції сеансу та верифікація через "ДІЮ". Спрощені методи перевірки включають: BankID НБУ, кваліфікований електронний підпис, інформація із біометричного документа, що має вбудований чип та дані із бюро кредитних історій.

Таким чином, щоб оформити договір страхування чи отримати позику у небанківській фінансовій установі не потрібно відвідувати офіс.

Закон також визначає збільшення заходів впливу на установи, зокрема:

1. письмове застереження;

2. укладення Національним банком письмової угоди з установою. Згідно з цією угодою, установа зобов'язується сплатити визначене грошове зобов'язання та вжити заходів для усунення та/або недопущення в майбутньому порушень вимог законодавства з питань фінансового моніторингу, підвищити ефективність системи управління ризиками тощо;

3. покладення на установу обов'язку відсторонення від роботи посадової особи установи, такої як керівник (керівники) або відповідальний працівник за фінансовий моніторинг [28].

Рішення щодо використання цих заходів впливу приймає група експертів Національного банку, така як Правління або Комітет, які мають делеговані повноваження у сфері регулювання та нагляду.

Під час розгляду питань щодо впровадження заходів впливу представник від установи може бути присутнім для особистого пояснення або висловлення заперечень. Прийняття рішення враховує позицію даної установи.

Можливо оскаржити рішення щодо застосування заходів впливу в судовому порядку протягом одного місяця з моменту його набуття чинності.

У випадку, коли рішення включає накладення штрафу на установу, воно стає виконавчим документом, якщо установа протягом одного місяця не повідомила Національний банк про своє добровільне виконання рішення та якщо не було оскаржено рішення.

1.3. Нормативно-правове забезпечення діяльності небанківського фінансового сектору

Згідно із Законом України "Про фінансові послуги та фінансові компанії", ринок фінансових послуг визначається як сукупність учасників, що діють на ньому, та відносин, пов'язаних із наданням та отриманням фінансових та супровідних послуг [34]. Важливо відзначити, що до 1 липня 2020 року контроль за діяльністю небанківських фінансових установ здійснювався НКЦПФР, а також частково НБУ у випадках, коли йшлося про небанківські фінансові установи, що мали ліцензії на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків та здійснення валютних операцій.

З 1 липня 2020 року Верховна Рада України прийняла закон, який встановив так званий "спліт". Це означає, що частина небанківського сектору тепер перейшла під контроль Національного банку України (НБУ), і до цієї групи включилися страхові, лізингові, фінансові компанії, кредитні спілки, ломбарди та бюро кредитних історій [38]. Зауважимо, що тепер НБУ виконує

функцію регулятора для цих галузей, у той час як НКЦПФР регулює діяльність недержавних пенсійних фондів.

Важливим кроком було прийняття Закону України "Про кредитні спілки", спрямованого на підвищення ефективності, фінансової стійкості та надійності цих установ. Відповідно до цього закону, що став чинним з 1 січня 2024 року, кредитна спілка є неприбутковою організацією, яку заснували фізичні особи, професійні спілки та їх об'єднання на кооперативних засадах з метою задоволення потреб своїх членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки [36]. Реформи в законодавстві, що стосуються діяльності кредитних спілок та переліку їхніх послуг, покращують вимоги до системи управління та встановлюють нові параметри для структури капіталу. Кредитним спілкам рекомендується готуватися до нового регуляторного підходу, орієнтованого на ризики, а також впровадження системи завчасного виявлення ризиків з метою оперативного реагування на можливі несприятливі ситуації.

З початку 2024 року набув чинності новий Закон України "Про страхування". По-перше, страхові компанії повинні мати прозорі структури власності та розкривати інформацію щодо всіх власників, які мають істотну участь та відіграють ключову роль у компанії. Засновники та власники мають мати непорушну ділову репутацію, а також відповідний фінансовий та майновий стан. Національний банк буде проводити обов'язкове погодження відносно власників істотної участі. Вдруге, при реєстрації страхової компанії необхідно буде представляти плани діяльності на трирічний період [30].

Втретє, встановлено вимоги до системи корпоративного управління компанією, зокрема, щодо функціонування ради та правління. Ці вимоги будуть пропорційними і залежатимуть від важливості компанії, що означає, що для більших установ буде застосовано більше вимог. Законом підвищується важливість та роль професійної діяльності осіб, які несуть відповідальність за виконання ключових функцій, таких як управління ризиками, дотримання нормативів, внутрішній аудит та актуарна діяльність.

Зокрема, нова актуарна функція повинна мати здатність адекватно та незалежно оцінювати та робити рекомендації стосовно технічних резервів, процесу андеррайтингу та цінової політики страховика. Крім цього, керівники страхових компаній та особи, які несуть відповідальність за ключові функції, повинні відповідати встановленим кваліфікаційним вимогам, щодо професійної придатності та ділової репутації. Національний банк буде проводити погодження щодо їхніх призначень на відповідні посади. Також передбачається проведення Національним банком оцінки колективної придатності членів наглядової ради або виконавчого органу страховика [33].

По-четверте, новий закон визначає різні мінімальні розміри статутного капіталу для страхових компаній: 32 млн. грн. для страховиків non-life та 48 млн. грн. для компаній, які здійснюють страхування життя, мають ліцензію на класи страхування відповідальності, кредитів, поруки та на діяльність з перестрахування. Страхові компанії будуть виконувати вимоги щодо капіталу платоспроможності та мінімального капіталу. В той же час закон передбачає встановлення двох різних підходів до вимог платоспроможності – простішого (Solvency I) та базового (Solvency II). Зокрема, базовий підхід буде застосовуватися до страховиків життя, компаній з ліцензіями на класи страхування відповідальності, кредитів, поруки та більших страхових компаній. Нові вимоги до капіталу будуть впроваджуватися поетапно. Протягом трьох років після набрання чинності нового закону всі страхові компанії повинні будуть відповідати вимогам платоспроможності відповідно до спрощеного підходу [30].

Новий закон надає страховим компаніям можливість отримати лише одну ліцензію замість декількох для кожного окремого виду послуг. Це означає, що відповідно до міжнародної практики Національний банк перехід від виділеного ліцензування окремих видів страхування до ліцензування за класами. Також страхова компанія матиме можливість вносити зміни в обсяг ліцензії, включаючи додавання нових класів чи, навпаки, зменшення обсягу ліцензій. Згідно з новим законодавством, визначається п'ять класів для

страхування життя та 18 класів для non-life страхування. Проте важливо відзначити, що компанії не матимуть можливості комбінувати послуги страхування життя та non-life страхування. Вперше в українському законодавстві буде впроваджено ефективний та чіткий механізм припинення діяльності страхових компаній. Вихід із ринку може мати як добровільний характер (через реорганізацію, передачу страхового портфеля, ліквідацію і т.д.), так і бути примусовим. Саме закон чітко визначає основи для визнання страхової компанії неплатоспроможною та для примусового відкликання ліцензії. Крім того, враховується можливість введення тимчасової адміністрації в страхову компанію для захисту інтересів клієнтів [33].

Забезпечення повної прозорості у фінансовому секторі визнається ключовою умовою для його ефективного функціонування, гарантування стабільності на рівні регулювання та відновлення довіри з боку клієнтів. Недарма, одним з важливих аспектів прозорості в будь-якому фінансовому обслуговуванні є доступність інформації про справжніх власників. Кожен, хто використовує фінансові послуги, повинен мати можливість чітко зрозуміти, кому саме він доручає свої активи.

Для реалізації цього завдання, Національний банк України встановив вимоги до структури власності у секторі фінансових послуг і зобов'язав всіх учасників ринку розкривати інформацію про свої власницькі структури з метою подальшого аналізу. Протягом 2021 року були затверджені нормативні акти, спрямовані на забезпечення прозорості та полегшення сприйняття стандартів кредитних продуктів парабанків. Прозорість у сфері кредитування включає повне ознайомлення споживачів з вартістю кредитних коштів перед укладенням угоди, розрахунок вартості кредитних коштів за умовами, аналогічними до банківських, існування чіткого і зрозумілого кредитного договору.

Протягом останніх п'яти років були прийняті різні заходи для удосконалення фінансового ринку. Серед них важливими є зміцнення вимог до фінансової стійкості страхових та кредитних установ, збільшення

капіталовкладень у ломбарди, введення нових вимог до угод страхування життя та кредитних посередників, а також регулювання їхньої діяльності у сфері споживчого кредиту на ринку небанківських фінансових послуг. Додаткові заходи включали в себе впровадження методології розрахунку загальної вартості кредиту для споживача, а також передбачення відрахувань страхових внесків до централізованих фондів для резервування коштів у випадку банкрутства страховиків. Також були встановлені нові вимоги до формування резервів кредитними спілками для операцій із фінансовими активами.

Введення Реєстру фінансових установ та перевірки Національним банком України призвело до припинення дії та/або анулювання ліцензій у багатьох страхових компаній, фінансових установ та ломбардів у 2021 році. Учасникам ринку, які порушували вимоги щодо фінансової стійкості, було визначено певний термін для усунення порушень. Компанії, які не займалися діяльністю та не мали активних ліцензій на надання фінансових послуг, вирішували добровільно залишити ринок.

Взагалі, Державний реєстр фінансових установ є системою, спрямованою на збирання, зберігання, захист, використання та розповсюдження адміністративної інформації про небанківські фінансові установи. Його створення має на меті підтримку захисту інтересів споживачів фінансових послуг, забезпечення державного регулювання ринків фінансових послуг та забезпечення прозорості інформації про фінансові установи, які включені до Реєстру. Ліцензування є ключовою складовою нової системи регулювання небанківських фінансових установ. Нові вимоги до отримання ліцензій спрямовані на забезпечення прозорості, підвищення рівня інформованості регулятора та підвищення стандартів управління бізнесом [10]. Це, в перспективі, сприятиме розвитку ринку фінансових посередників та підвищенню рівня довіри до них.

Для поліпшення діяльності фінансового посередництва в Україні потрібно визнавати Стратегію розвитку фінансового сектору України для всіх

фінансових посередників, охоплюючи як банківські, так і небанківські установи. Однак сучасний військово-політичний контекст безумовно вносить свої корективи, які важливо враховувати. Вкрай важливо створити сприятливе інформаційне середовище щоб відновити довіру до небанківських фінансових установ та розробити підходи до державної регуляторної діяльності, яка б стабілізувала макроекономічну обстановку в країні.

Дана програма визначає ключові напрями розвитку фінансової системи, включаючи відновлення та просування фінансового сектору, гарантування сталої роботи його функцій, послідовне скасування пруденційних заходів, проведення аналізу активів банків, моніторинг та розв'язання проблеми неефективних кредитів, розроблення комплексної системи відновлення та виведення з ринку неплатоспроможних учасників.

У певних макроекономічних умовах включена етапна лібералізація ринку фінансових послуг та відновлення монетарної політики у форматі інфляційного таргетування з установленням плаваючого обмінного курсу.

Для покращення управління важливим є впровадження в практику наглядових процедур з боку державних регуляторів, що базуються на принципах обережності. Цей підхід сприятиме більш надійному функціонуванню фінансових інститутів, запобігатиме кризовим ситуаціям у їх діяльності та гарантуватиме належне захист майнових прав споживачів фінансових послуг. Крім того, в даний момент розробляються пропозиції щодо створення системи гарантування для кредитних спілок, які наразі не є членами системи гарантування вкладів.

Отже, у сучасний момент небанківський фінансовий сектор стикається з різноманітними викликами та кризами, проте державні органи активно працюють над підвищенням ефективності його регулювання, враховуючи важливу роль ринку небанківських послуг у забезпеченні економічного зростання держави.

Висновки до 1 розділу

Однією з важливих труднощів у розвитку фінансово-кредитних установ, які не є банками, полягає в обмеженому попиті на їхні фінансові послуги порівняно з банками. Для підвищення якості та досягнення конкурентних переваг у порівнянні із банками, є необхідним розширити спектр фінансових послуг, які пропонують ці установи, і вдосконалити їхню спеціалізацію в певних сферах. Однак низький рівень довіри до фінансово-кредитних установ, які не є банками, створює виклики для їхньої конкурентоспроможності на ринку фінансових послуг у порівнянні з банками. Зазначається, зокрема, що конкуренція проявляється особливо чітко в сфері аналогічних фінансових послуг, які надаються як банками, так і небанківськими фінансовими установами. У процесі реформування економічної системи України зафіксовано зростання обсягів транскордонних фінансових операцій через посилення процесів інтеграції та глобалізації економічного життя. Одночасно спостерігається збільшення ризиків, пов'язаних із використанням цих операцій для фінансування нелегальних дій та відмивання коштів, нажитих злочинним шляхом. З урахуванням цих обставин уряди розвинених країн поетапно та спільними зусиллями працюють над створенням передумов для поліпшення та підвищення ефективності механізму протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом.

Для покращення функціонування фінансового посередництва в Україні необхідно приймати Стратегію розвитку фінансового сектору України для всіх фінансових посередників, включаючи як банківські, так і небанківські установи. Однак поточний військово-політичний контекст обов'язково вносить свої корективи, які важливо враховувати. Вкрай значущим є створення сприятливого інформаційного середовища для відновлення довіри до небанківських фінансових установ та розроблення підходів до державної регуляторної діяльності з метою стабілізації макроекономічної ситуації в країні.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ НЕБАНКІВСЬКОГО ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ

2.1. Аналіз стану небанківського фінансового сектору на сучасному етапі

У 2022 році тривале відновлення діяльності надавачів небанківських фінансових послуг стало помітним. Зростання на ринку виявилось нерівномірним, і обсяги наданих послуг залишалися значно нижчими, ніж перед війною. В діяльності страхових компаній, які працюють у сфері життєвого страхування, спостерігалось збільшення обсягів активів і страхових премій, тоді як у ризикових сегментах вони трошки зменшилися. Коефіцієнти операційної ефективності погіршилися через зростання операційних витрат, але за підсумками року страховики залишалися високоприбутковими. Кредитування фінансовими компаніями поступово відновлювалося, і обсяги операцій фінансового лізингу помітно зросли. Фінансові компанії показали прибутковість та поліпшили показники рентабельності. Діяльність ломбардів стагнувала і була збитковою. Сектор кредитних спілок продовжував скорочуватися: обсяг активів і кредитний портфель зменшилися, а якість позик погіршилася. Реалізація кредитного ризику призвела до збільшення формованих резервів та призвела до збитковості кредитних спілок.

Таблиця 2.1

Активи фінансових установ, регулювання та нагляд за якими здійснює
Національний банк України, млн.грн.

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022/2018
Страховики	63867	64903	64209	70338	6471
Кредитні спілки	2502	2317	2330	1288	-1214
Фінансові компанії	162197	186572	216407	244345	82148
Ломбарди	4265	3854	4289	4093	-172
Банки	1493298	1822841	2053232	2353592	860294

Джерело: складено за даними джерела [31]

Згідно таблиці 2.1 активи страховиків і фінансових компаній за аналізований період збільшились, а саме: на 6 471 млн.грн. та 82 148 млн.грн. Активи інших небанківських установ зменшились: кредитних спілок на 1 214 млн.грн. та ломбардів на 172 млн.грн.

Що стосується кількості надавачів фінансових послуг, вони всі суттєво зменшились за 2019-2022 рр., а саме: страховики на 105 од., фінансові компанії на 226 од., лізингодавці на 59 од., кредитні спілки на 175 од. та ломбарди на 141 од. (рис.2.1).

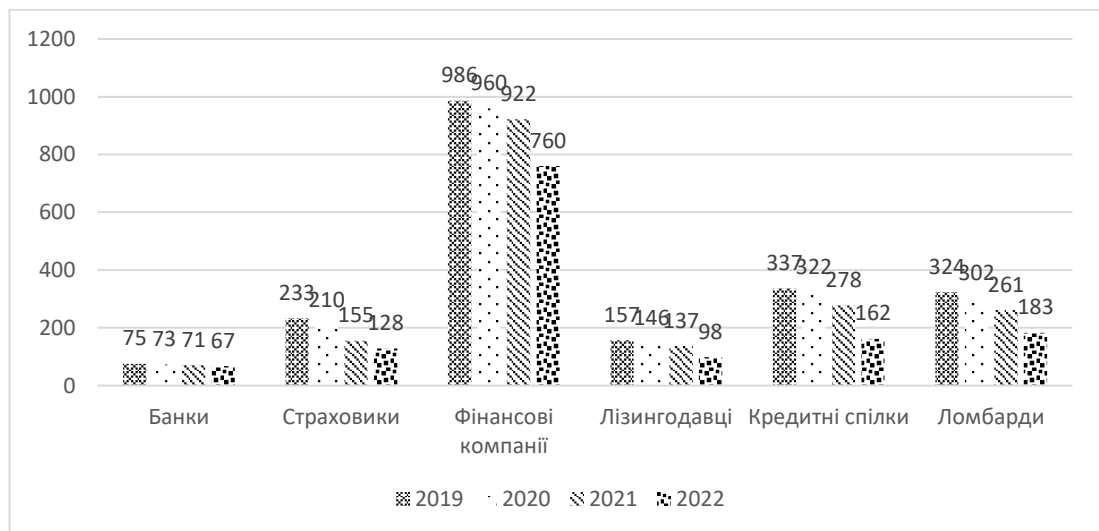

Рис.2.1. Кількість надавачів фінансових послуг за 2019-2022 рр., од.

Джерело: складено за даними джерела [31]

Протягом 2022 року кількість установ у реєстрі скоротилася на 422 одиниці, переважно через виключення фінансових компаній та кредитних спілок.

Унаслідок військової агресії росії проти України та викликаної нею кризи, страхові компанії, які продовжували свою діяльність, зіткнулися зі зменшенням попиту. В результаті премії за ризиковим страхуванням та страхуванням життя зменшилися на 21% та 17% відповідно протягом року. Обсяг виплат за ризиковим страхуванням майже зменшився на третину протягом року, в той час як страхування життя збільшилося на 7% (рис. 2.2). Навіть при тому, що рівень виплат за ризиковим страхуванням залишався майже незмінним, страхові компанії активно збільшували резерви збитків. Це призвело до зростання (погіршення) коефіцієнта збитковості ризикового

страхування у бруто-вимірі з 38% до 43%. У нетто-вимірі коефіцієнт збитковості залишався практично незмінним. Обсяги внутрішнього перестрахування зменшилися на 71%, а зовнішнього – на 37% протягом року.

Рис.2.2. Премії та рівень виплат у розрізі видів страхування за 2019-2022 рр., млрд.грн.

Джерело: складено за даними джерела [31]

У 2022 році внаслідок впливу військового конфлікту кількість компаній, які порушували нормативи капіталу, платоспроможності та ризиковості за останній рік зросли з чотирьох до семи, переважно в середовищі невеликих компаній. У той же час більшість страховиків зазнали зростання частки ліквідних активів, таких як депозити та грошові кошти на поточних рахунках. Позитивним аспектом для 2022 року став вихід з ринку компаній, чия структура активів виявилася непрозорою.

У 2022 році сектор кредитних спілок відзначився значним зменшенням. Активи та кредити установ зменшились на понад 40%, особливо це стосується тих, що не привертають депозити (рис.2.3). Також спостерігалось значуще зменшення кількості кредитних спілок. З реєстру виключалися переважно неактивні установи, переважно на тимчасово окупованих територіях, а також малі діючі спілки, які не мали зобов'язань щодо депозитів.

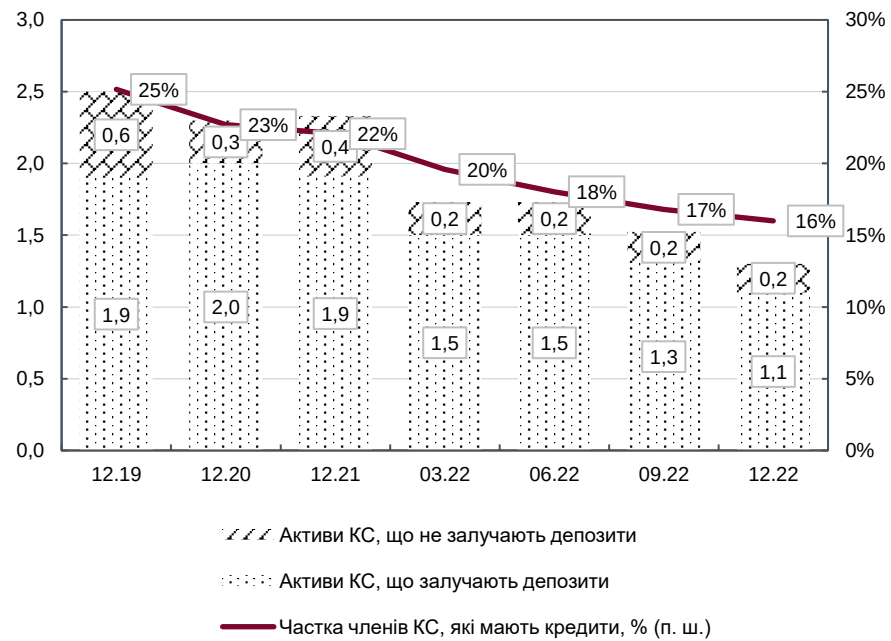

Рис.2.3. Активи кредитних спілок загалом та відсоток членів кредитних спілок, які отримали кредити за 2019-2022 рр., млрд. грн.

Джерело: складено за даними джерела [31]

Зменшення активності господарюючих осіб протягом року призвело до значного зниження обсягів нових кредитів, особливо на споживчі потреби, придбання, будівництво та ремонт нерухомості (2.4).

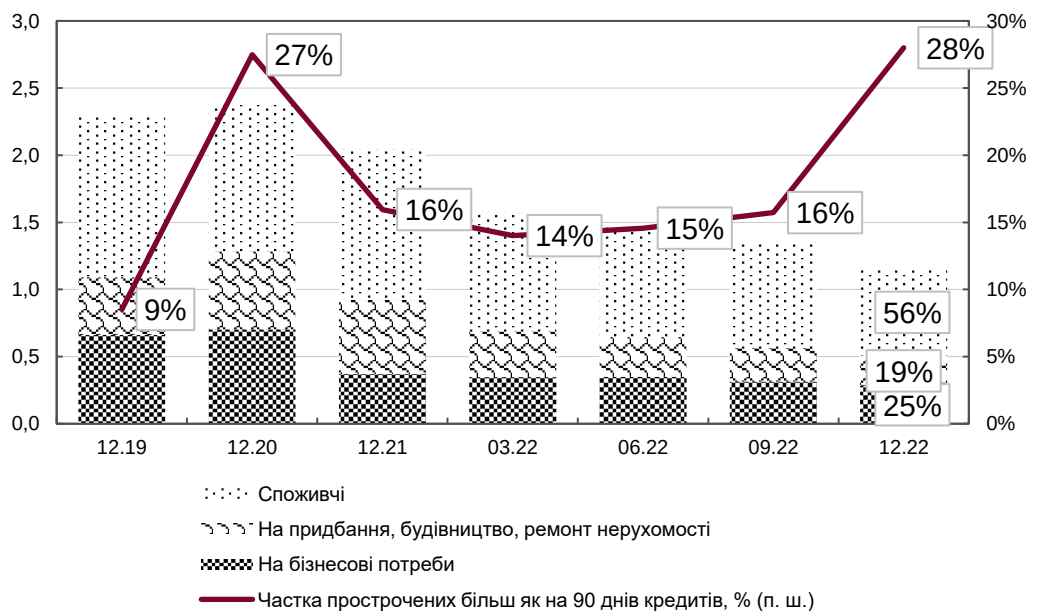

Рис.2.4. Структура основного обсягу зобов'язань за кредитами членів кредитних спілок за 2019-2022 рр., млрд.грн.

Джерело: складено за даними джерела [31]

Заявлена якість кредитного портфеля погіршилася внаслідок зниження платоспроможності фізичних осіб. Відсоток прострочених кредитів на понад 90 днів стрімко зріс з 16% до 28%, досягнувши рівня кризового 2020 року. У зв'язку з цим кредитні спілки здійснювали реструктуризацію кредитних угод, зокрема, відтермінували сплату боргу та відсотків. Несвоєчасне погашення позик призвело до зниження ліквідності кредитних спілок, а отримані кошти від погашення кредитів в основному спрямовувалися на повернення депозитів та додаткових пайових внесків, що призвело до прискорення їх відпливу.

Зменшення операційного доходу мало негативний вплив на фінансовий результат. При цьому операційні витрати скоротилися за рахунок зменшення відділень та персоналу, який був вимушений мігрувати чи потрапив під мобілізацію (рис.2.5). Однак вони залишаються на високому рівні, що призводить до низької операційної ефективності. Нездатність генерувати прибуток за нестачі власного капіталу та залучених коштів погіршила платоспроможність установ, що в свою чергу призвело до різкого зростання кількості спілок, що порушили регуляторні вимоги до капіталу.

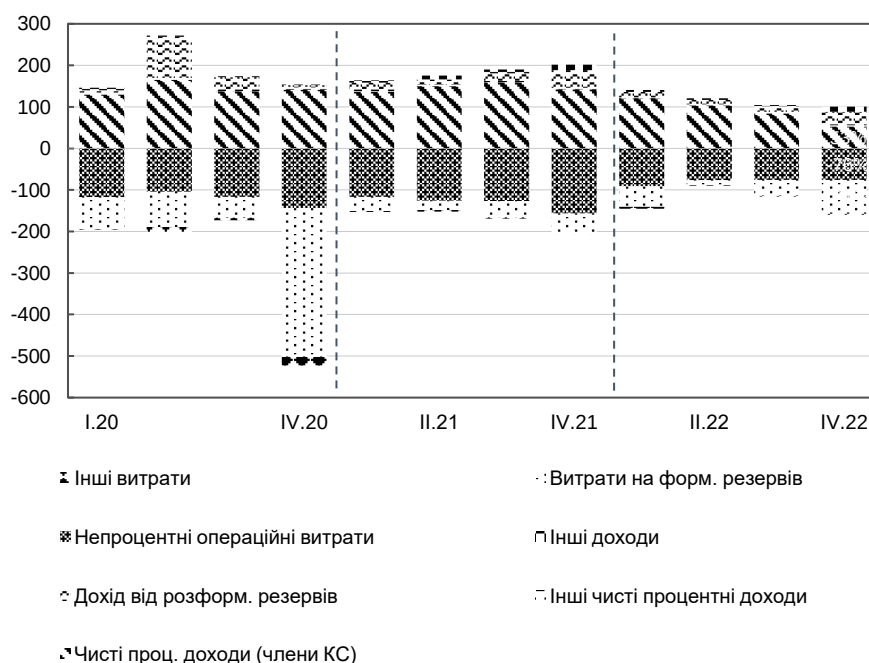

Рис.2.5. Доходи та витрати кредитних спілок за 2020-2022 рр., млн.грн.

Джерело: складено за даними джерела [31]

Вторгнення росії в Україну призвело до значних труднощів для функціонування ломбардів, фінансових компаній та лізингодавців. Більшість частина з даних установ змогли відновити свою діяльність лише під кінець 2022 року і представити повні фінансові та регуляторні звіти.

Протягом 2022 року обсяги активів фінансових компаній незначно зросли, не зважаючи на вихід із ринку значної кількості установ (рис.2.6).

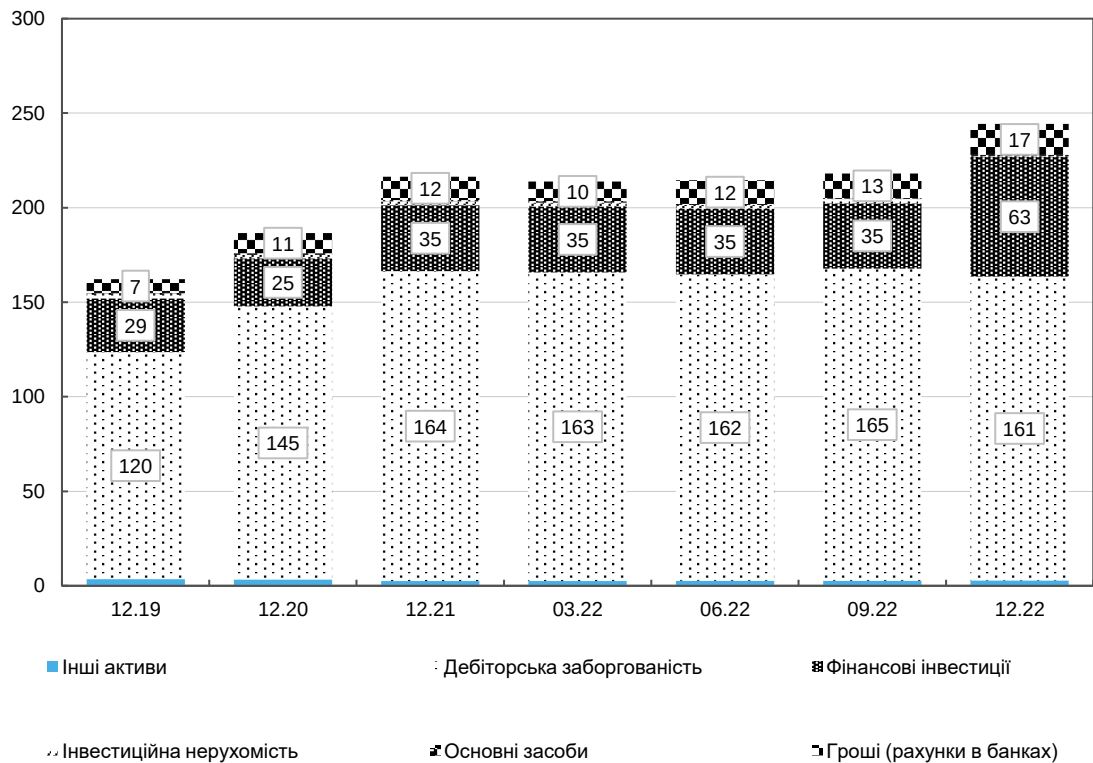

Рис.2.6. Структура активів фінансових компаній за 2019-2022 рр., млрд.грн.

Джерело: складено за даними джерела [31]

З початку війни обсяги наданих фінансових послуг значно скоротилися, що було спричинено значним зменшенням попиту на них. Протягом першої половини 2022 року обсяги кредитування фінансовими компаніями та ломбардами, операції факторингу, фінансового лізингу та гарантій зменшилися в кілька разів. Кредитування населення майже повністю зупинилося.

У другій половині 2022 року спостерігалось виявлення певних ознак відновлення ринку, які тривали до завершення року. Обсяги всіх фінансових

послуг незначно зросли, але залишалися значно нижчими, ніж передвоєнний рівень. Ситуація з кредитуванням населення та бізнесу покращилася, а також відзначився зростанням операцій з гарантіями, які практично відсутні були протягом перших двох кварталів року. Також зафіксовано невелике збільшення обсягів нових факторингових та лізингових операцій. У 2022 році лізингові угоди найбільше уклалися з метою придбання сільськогосподарської техніки, вантажних та легкових автомобілів.

Навіть при повільному відновленні, фінансові компанії в цілому здобули прибуток у 2022 році.

Сектор ломбардів протягом року майже не розвивався, відзначаючись зменшенням обсягів активів та нових кредитів, а також значущим зниженням капіталу установ. Загалом обсяг кредитування ломбардами у 2022 році зменшився на 36% (рис.2.7).

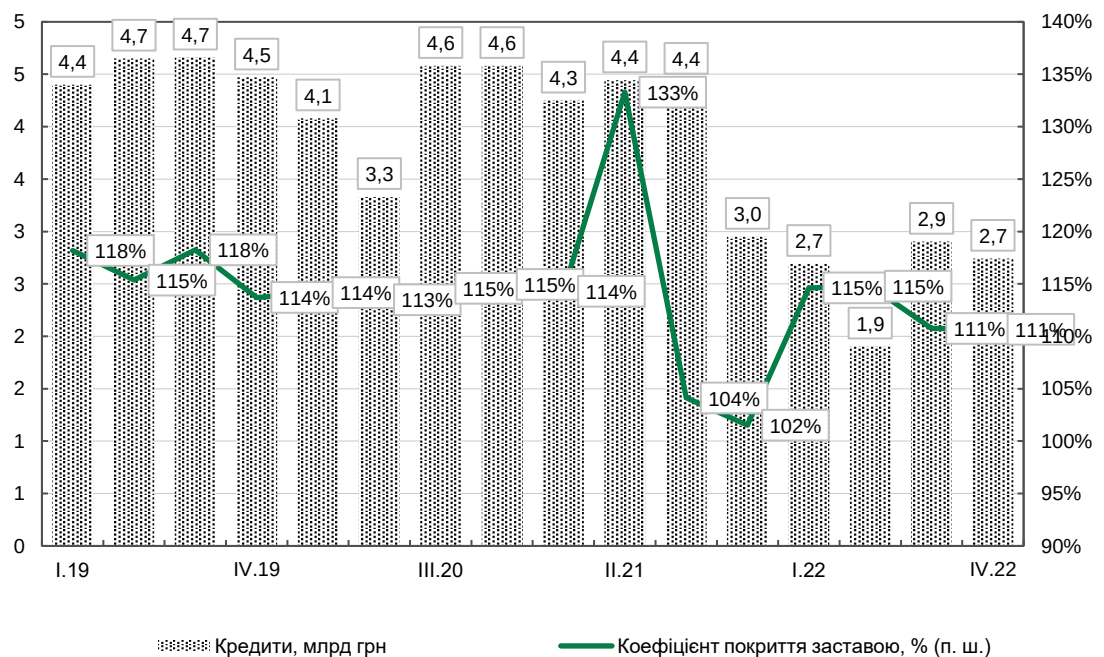

Рис.2.7. Обсяг наданих кредитів ломбардами та рівень покриття заставою за 2019-2022 рр.

Джерело: складено за даними джерела [31]

Отже, активний наступ росії на Україну в значній мірі ускладнив умови функціонування небанківських фінансових установ.

2.2. Типові схеми відмивання доходів через небанківські фінансові установи

Спеціалізовані небанківські фінансові інститути займають важливе положення у фінансовій системі України, і в останні роки їх розвиток набуває зростаючого значення, що веде до збільшення конкуренції з комерційними банками.

Основні напрямки функціонування вказаних кредитно-фінансових установ включають залучення вкладів, емісію власних акцій та облігацій, продаж страхових полісів. Крім того, вони здійснюють кредитування різних галузей економіки та господарської діяльності, різних груп населення. Кредитно-фінансові інститути відіграють роль у організації пенсійного та соціального забезпечення населення, а також проводять операції в рамках кредитної взаємодопомоги.

Основна трудність полягає у тому, що злочинці постійно розробляють нові методи перетворення незаконно отриманих коштів у повністю законні.

Шахраї найчастіше використовують небанківські фінансові установи як основний об'єкт для своїх махінацій, які мають слабкий контроль за процесом боротьби з відмиванням доходів, здобутих злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму [44].

Деякі ознаки виконання небанківськими фінансовими установами неправомірної діяльності включають: діяльність підприємств із виявленими ознаками фіктивності у господарській сфері; нереальне виконання зобов'язань, які були прийняті компанією-управителем щодо залучених від громадян коштів для будівництва житла; використання значної кількості готівки у процесі господарської діяльності; недостатній рівень бухгалтерського обліку, керування та контролю на підприємстві, що застосовується у таких схемах; створення умов для штучного банкрутства підприємства; складні умови правочинів між суб'єктами господарювання та фізичними особами або відсутність суттєвих відомостей.

Розглянемо ситуації, де парабанки використовуються у схемах легалізації доходів.

Структурні підрозділи кредитної спілки діють на всій території України і мають топ-менеджерів із родинними зв'язками. Основною метою функціонування цієї кредитної спілки було залучення грошових коштів від населення України у формі членських внесків (рис.2.8).

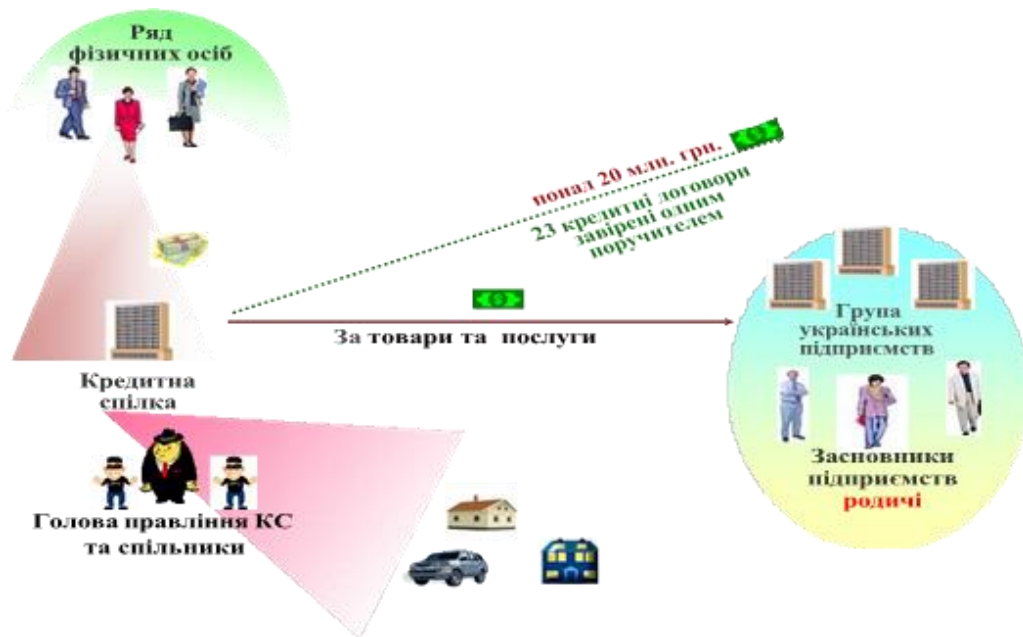

Рис.2.8. Схема неправомірного використання коштів громадян кредитною спілкою посадовими особами

Джерело: складено за даними джерела [44]

Гроші приверталося за умови, що упродовж певного періоду (місяць, квартал) жителі України очікували значних прибутків від вкладених коштів у вигляді відсотків. На самому початку своєї діяльності кредитна спілка регулярно виплачувала збільшені відсотки за депозитами, стимулюючи нових членів приєднуватися до неї.

З часом у вкладників почали виникати проблеми з отриманням вкладів та відсотків за них. Виявилося, що Голова правління разом із двома фізичними особами видали кредити на імена підставних осіб. Також встановлено, що 23 кредитні договори на суму понад 20 мільйонів гривень були підписані одним поручителем. Гроші з рахунків спілки передавалися на рахунки різних підприємств як оплата за різноманітні товари та послуги. Громадяни з

родинними зв'язками між собою створили ці підприємства. Голова правління кредитної спілки та його співники використовували грошові кошти вкладників для придбання нерухомості, автомобілів та інших предметів розкоші, тобто для особистого збагачення.

Кошти, які надходили в якості внесків в кредитну спілку від своїх членів, мали неправомірне походження, отримані шляхом незаконної діяльності, такої як хабарі та злочинно здобуті кошти (рис.2.9).

Рис.2.9. Схема фіктивного залучення внесків до кредитної спілки, за якою слідує виплата отриманих прибутків афілійованим особам

Джерело: складено за даними джерела [44]

Додатково, учасники кредитної спілки були власниками компаній, які були зареєстровані в офшорних юрисдикціях. Гроші від цих офшорних компаній надходили на рахунок кредитної спілки з метою надання кредитів для придбання цінних паперів.

Кредитна спілка здійснювала придбання та подальшу реалізацію цінних паперів, використовуючи отримані та внесені кошти. Здобуті прибутки з цієї діяльності перераховувались на рахунки членів кредитної спілки як повернення депозитів та виплата відсотків за умовами договорів вкладів.

Посадовці Ломбарду "Г" уклали маніпулятивний контракт з фіктивною особою "М" на отримання неправдивої грошової позики у розмірі 3,2 млн. грн. На основі цього угоду були оформлені відповідні документи для виплати з каси підприємства громадянина "М" суми 2,4 млн. грн. (рис.2.10).

Рис.2.10. Схема неправомірного використання коштів шляхом оформлення фіктивного кредитного договору через ломбард

Джерело: складено за даними джерела [44]

Подальше внесення грошей у касу підприємства громадянина "М" у сумі 0,96 млн. грн. було здійснено від імені останнього як часткового погашення неправдивої грошової позики. Крім того, посадові особи Ломбарду "Г" уклали маніпулятивний контракт купівлі-продажу цінних паперів, за яким Ломбард "Г" придбав у громадянина "М" один простий вексель, випущений ПП "Н", номінальною вартістю 12,8 млн. грн. Цей вексель був зарахований як погашення заборгованості за наданою грошовою позикою. Різниця між сумою договору позики та вартістю векселя, що становить 12 млн. грн., була зафіксована як виплата громадянину "М" через касу Ломбарду "Г".

Група осіб організувала декілька кредитних спілок, що спеціалізувались на привласненні готівкових коштів від громадян. Внески членів кредитної спілки подавалися у готівковій формі в касу банку за посередництвом

бухгалтера кредитної спілки. Отримані фінансові ресурси використовувались для особистих потреб посадових осіб кредитної спілки (рис.2.11).

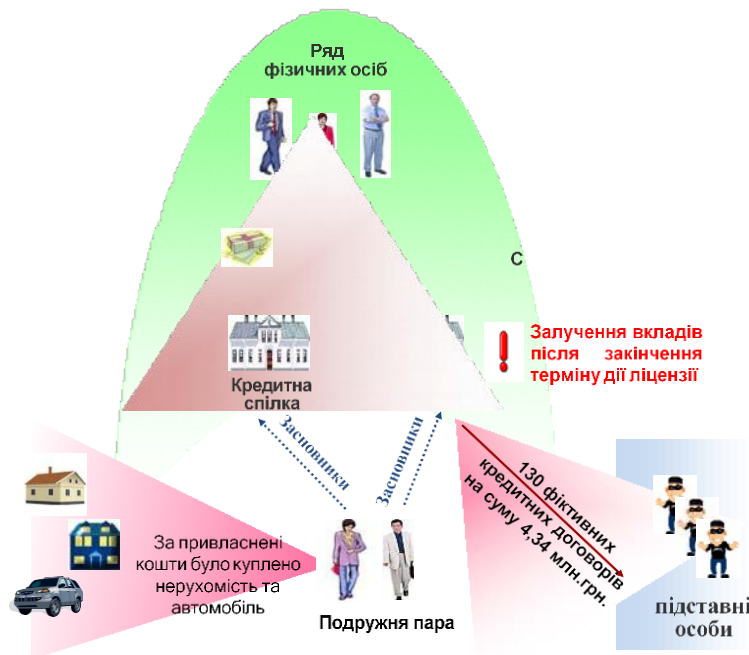

Рис.2.11. Схема неправомірного використання коштів шляхом привласнення кредитною спілкою готівкових коштів громадян

Джерело: складено за даними джерела [44]

Після цього, залучені фінансові ресурси привласнювалися через укладення фіктивних кредитних угод. Було укладено 130 фіктивних кредитних угод на імена неправдивих осіб на суму 4,43 млн грн. Отримані кошти були використані для придбання престижного автомобіля, нерухомості в одному з регіонів України та закупівлі санаторію в рекреаційній зоні. Привласнення коштів в одній з кредитних спілок здійснювалося після закінчення терміну дії ліцензії.

Страховий ринок є необхідною складовою ринкової інфраструктури та фінансової системи будь-якої країни. Його ефективна діяльність є ключовою для ринкової економіки та відіграє визначальну роль у формуванні загально-економічної обстановки, створюючи страхове середовище, спроможне надавати бізнесу захист від непередбачуваних подій та забезпечує соціальну підтримку населенню.

За своєю природою, український страховий ринок виявляє велику чутливість до використання в схемах легалізації (відмивання) коштів, отриманих злочинним шляхом. Підозрілість фінансових транзакцій, які включають участь страхових компаній, можна оцінювати за основними критеріями: виведення коштів підприємств реального сектору економіки шляхом страхування ризиків, які мають низьку ймовірність настання; виплата коштів у формі страхового відшкодування на підставі штучно створеного страхового випадку; виплата агентської винагороди на користь підприємств із ознаками фіктивності перед здійсненням операцій на ринку страхування послуг, надання яких складно підтвердити; проведення розрахунків та формування резервів страхових компаній із застосуванням "сміттєвих" цінних паперів [2].

Під час розслідування було виявлено, що страховик отримав фінансові кошти у формі страхового відшкодування від Підприємства А (займається діяльністю в області кольорової металургії) на свій банківський рахунок (рис.2.12). Ці кошти були передбачені угодами з щодо страхування екологічних ризиків. Складність умов виплати страхового відшкодування та великий обсяг страхової суми, який не відповідає фінансовим можливостям страхової компанії, може свідчити про те, що укладений договір є "штучним", неспрямованим на надання реального страхового покриття, а, наприклад, створений з метою виведення коштів з функціонуючого підприємства. Також було визначено, що нагляд за функціонуванням Підприємства А здійснює особа, яка є громадянином Російської Федерації і була включена до списку осіб, щодо яких були введені санкції Сполученими Штатами Америки у 2018 році. Після отримання грошових коштів страховиком було проведено їхнє перерахування на поточні рахунки взаємопов'язаних підприємств для здійснення різноманітних платежів відповідно до укладених договорів, таких як доручення, купівля-продаж корпоративних прав та операції з цінними паперами. Важливо відзначити, що ці придбані цінні папери відносяться до категорії "сміттєвих".

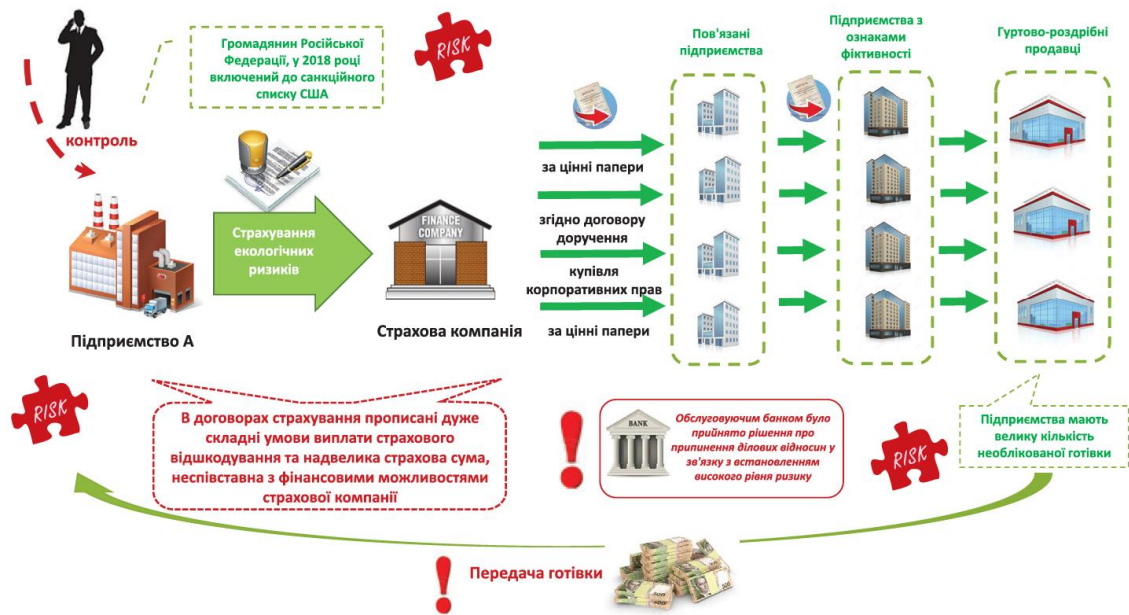

Рис.2.12. Виведення фінансових активів шляхом використання страхової компанії та інвестиційних інструментів з ризиком

Джерело: складено за даними джерела [2]

У кінцевому результаті, отримані кошти були направлені на рахунки підприємств із виявленими ознаками штучності, через які проведено переказ у готівку за допомогою компаній, які спеціалізуються на оптово-роздрібній торгівлі тютюновими виробами та алкогольною продукцією і володіють значними обсягами необлікованої готівки. Отже, була організована стратегія конвертації електронних коштів в готівку, в рамках якої фінансові операції, пов'язані із страхуванням, використовувалися як засіб незаконного виведення коштів із підприємства реального сектору економіки.

Під час розслідування виявлено, що підприємства реального сектору економіки, зокрема ті, що діяли в галузі газу та нафтогазової промисловості, здійснили трансферт коштів на банківські рахунки Страхової компанії як оплату за страхові послуги (рис.2.13). Походження цих коштів визначалося їхнім отриманням в результаті продажу товарів і надання послуг у сфері постачання газу та нафтопродуктів. Важливо відзначити, що такі трансферти володіли характерними рисами штучного завищення собівартості наданих

послуг у галузі нафтогазової сфери, передуюючи отримання надмірних прибутків, які подальше легалізувалися через оплату за страхові послуги.

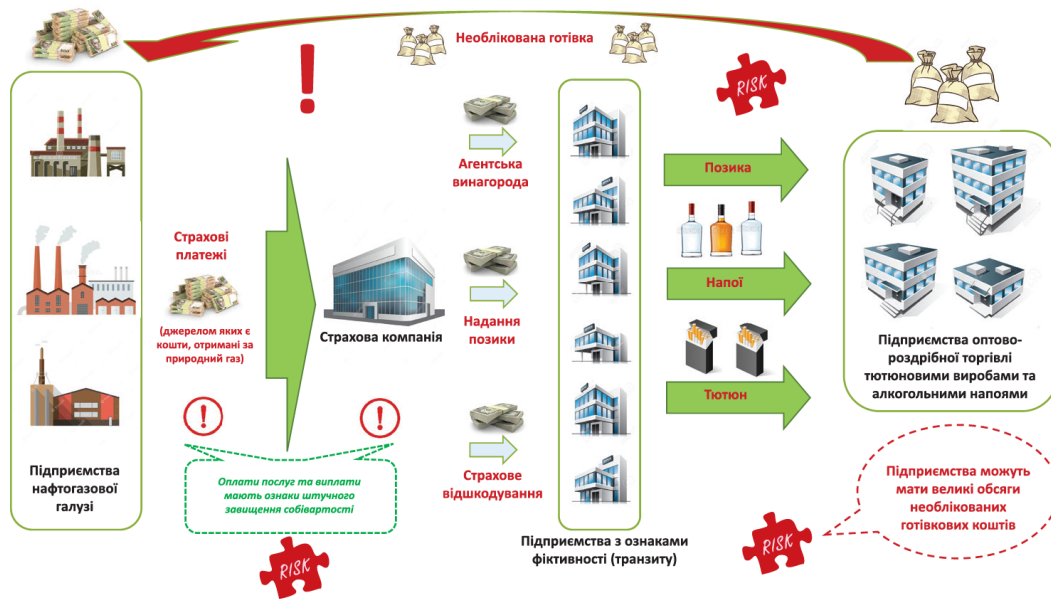

Рис.2.13. Виведення фінансових ресурсів через страхову компанію з наступним використанням "зустрічних потоків"

Джерело: складено за даними джерела [2]

Отримані кошти від Страхової компанії подальше було передано транзитним Підприємствам, які виявили ознаки фіктивності. Це здійснювалося через проведення оплат за страховим відшкодуванням, агентською винагородою та позикою. Зазначені транзитні підприємства, в свою чергу, здійснювали перерахунок отриманих коштів на користь оптово-роздрібних Підприємств, що торгують тютюновими виробами та алкогольними напоями. Ці операції виконувались в рамках договорів факторингу, позики та розрахунків за алкогольну та тютюнову продукцію.

Підприємства, що спеціалізуються на оптово-роздрібній торгівлі тютюновими виробами та алкогольними напоями, можуть мати значні суми готівки, включаючи незареєстровані кошти. Ці кошти можуть бути використані для обміну безготівкових фінансових ресурсів з підприємствами реального сектору економіки на готівку.

Висновки до 2 розділу

Спеціалізовані фінансові установи, які не є банками, відіграють важливу роль у фінансовій системі України, і в останні роки їх розвиток стає все більше значущим, що породжує зростаючу конкуренцію з боку комерційних банків.

Признаки неправомірної діяльності небанківських фінансових установ включають наступне: проведення діяльності підприємств, які виявляють ознаки фіктивності у господарській сфері; неправдиве виконання зобов'язань, прийнятих компанією-управителем щодо використання залучених від громадян коштів для будівництва житла; велика кількість готівки у господарській діяльності; низький рівень бухгалтерського обліку, керування та контролю на підприємстві, яке застосовується в таких схемах; створення умов для штучного банкрутства підприємства; складні умови укладених угод між суб'єктами господарювання та фізичними особами або відсутність суттєвих відомостей.

Протягом останніх років відзначався спад кількості небанківських посередників, що пояснюється складним економічним та політичним становищем. Зменшення чисельності цих установ було особливо помітне через кризи, викликані пандемією Covid-19 та повномасштабним вторгненням Росії в Україну у 2022 році. Найбільше у кількісному вираженні, станом на кінець 2022 року, скоротилися страхові компанії та кредитні спілки, які на даний момент мають 105 та 175 діючих установ відповідно.

Щодо динаміки активів, більшість активів небанківського фінансового сектору припадає на фінансові компанії, страховий ринок виступає другим за обсягами. Ломбарди та кредитні спілки в аналізованому періоді з 2019 по 2022 роки мали відносно невеликі обсяги активів на ринку. Незважаючи на складні соціально-економічні умови, спостерігається тенденція зростання та збільшення обсягів активів небанківських установ.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НЕБАНКІВСЬКОГО ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ

3.1. Основні напрями розвитку небанківського фінансового сектору в Україні у сучасних умовах

Ринок небанківських послуг визнається ключовим компонентом економіки будь-якої країни, включаючи Україну. Цей ринок не лише сприяє фінансовій стабільності та захисту від ризиків для громадян і підприємств, але й є джерелом інновацій та силовим каталізатором економічного росту.

Однією із ключових переваг розвиненого ринку небанківських послуг є його здатність забезпечувати доступ до додаткових фінансових ресурсів для підприємств та інфраструктури. Інвестиційні фонди, страхові компанії та пенсійні фонди можуть мобілізувати фінансові ресурси від своїх клієнтів та направляти їх у розвиток економіки країни, сприяючи збільшенню виробництва, розширенню зайнятості та підвищенню економічного рівня життя населення.

Крім цього, високорозвинений ринок небанківських послуг сприяє залученню іноземних інвестицій, зростанню експорту та підвищенню конкурентоспроможності економіки. Зокрема, іноземні інвестори висувають вимоги до наявності розвиненої небанківської сфери в країні для забезпечення надійного захисту своїх інвестицій та мінімізації їх ризиків. Розвиток сектору небанківських послуг сприяє диверсифікації фінансової системи та ефективнішому розподілу ресурсів, що зменшує можливість системних збоїв у випадку проблем у будь-якому з секторів фінансової системи.

Отже, державі просто необхідно активно розвивати небанківський сектор та приділяти йому таку ж увагу, як і банківському сектору.

Після проведення аналізу поточного стану небанківського сектору України можна виокремити такі проблеми:

1. Висока конкуренція в небанківському секторі України може призвести до зниження доходів та прибутків компаній.

2. Навіть при значних зрушеннях у сфері регулювання ринку протягом останніх років, існує потреба в подальшому розвитку та удосконаленні. Низький рівень регулятивної структури на ринку фінансових послуг може спричиняти порушення законодавства та використання небанківськими компаніями недобросовісних методів для привертання клієнтів.

3. Незважаючи на зусилля держави щодо підвищення прозорості на ринку фінансових послуг, багато українців все ще виявляють недовіру до небанківських установ. Це може бути викликано або відсутністю досвіду співпраці з такими компаніями, або негативними враженнями від попередніх взаємодій.

4. Небанківський сектор України стикається з труднощами в залученні капіталу, що може призвести до обмеження рівня інвестицій та складнощів у розвитку.

5. На ринку існує високий рівень ризику через те, що компанії працюють з великими фінансовими ресурсами, але не мають банківських гарантій.

6. Актуальною проблемою, яка призводить до зростаючої недовіри клієнтів до небанківських установ, є труднощі із збереженням даних, що можуть викликати витік конфіденційної інформації та порушення прав споживачів.

7. Україна стикається із низьким рівнем фінансової грамотності серед населення, що може ускладнити прогрес небанківського сектору. Багато людей не розуміють ризиків та можливостей, пов'язаних із використанням фінансових послуг небанківських установ, і, отже, не підтримують розвиток цього сектору.

8. Політична нестабільність в Україні ускладнює функціонування небанківських установ, оскільки для них основним завданням стає не тільки

підвищення ефективності та отримання максимального прибутку, але й збереження своїх позицій на ринку в умовах невизначеності.

Враховуючи вплив стану фінансового ринку на стабільність та платоспроможність фінансової системи, необхідно приймати заходи для його поліпшення. Серед можливих напрямків розвитку та шляхів удосконалення ринку визначимо наступні:

- зусилля для створення сприятливих умов для залучення нових учасників на ринок фінансових послуг;
- налаштування стратегії на сприяння покращенню інвестиційного клімату;
- додаткова інтеграція міжнародних стандартів надання фінансових послуг у законодавство України та підтримка їх ефективної реалізації на практиці;
- розширення географічної присутності небанківських установ з метою забезпечення більшого охоплення населення та підприємств фінансовими послугами, особливо в тих регіонах, які знаходяться в віддалених чи менш розвинутих місцевостях;
- акцент на впровадженні передових технологій для поліпшення якості та ефективності фінансових послуг, зниження витрат та підвищення конкурентоспроможності на ринку;
- потрібно створити оптимальні умови для розвитку та стабілізації фінансової системи в Україні, шляхом вирішення проблем, що виникли внаслідок фінансово-економічних криз;
- впровадження вдосконаленої форми внутрішнього аудиту фінансових суб'єктів та посилення вимог до звітності;
- розширення спектру послуг та підвищення якості обслуговування клієнтів;
- встановлення чітких податкових норм для небанківських фінансових посередників;

- зміцнення міжнародного співробітництва для обміну досвідом та знаннями.

Відповідно до ухваленої "Стратегії розвитку фінансового сектору України", визначено ключові напрями інноваційного розвитку фінансового ринку. Ці напрями включають розширення відкритої архітектури фінансового ринку та впровадження оверсайту; сприяння розвитку ринку FinTech, цифрових технологій та платформ регуляторів; сприяння розвитку SupTech&RegTech; інтенсивний розвиток цифрової економіки [41].

Запровадження фінансових інновацій небанківськими фінансовими установами визначається як ключовий напрямок успішного розвитку фінансового ринку. Застосування новаторських фінансових продуктів, інструментів та технологій сприяє підвищенню доходів фінансових установ, зміцненню їх конкурентоспроможності, поліпшенню іміджу та підвищенню рівня довіри з боку нефінансових корпорацій та домогосподарств.

Впровадження фінансових інновацій в роботу небанківських фінансових установ призводить до зміни підходу до ведення бізнесу, включаючи системи управління маркетингом, продажами, обслуговуванням клієнтів, комунікацією через телефон та месенджери, системами обігу документів та управління персоналом, а також обліковими системами.

У таблиці 3.1 представлені продукти та послуги, що на сьогодні розглядаються як інноваційні тренди у сучасному соціально-економічному середовищі.

Цифрові трансформації є складним завданням, і країни, які досягли високого рівня цифрової зрілості, стикались із вирішенням важливих культурних, організаційних та технічних викликів. Успішність цих трансформацій обумовлена врахуванням всіх цих факторів. Для того щоб сьогодні виступати як цифрові лідери у конкретних галузях економіки, необхідно визначати пріоритетні цифрові проекти, які реалізують конкретні організаційні команди. Цифрові команди повинні фокусуватися на трьох ключових функціональних аспектах: розробці цифрової стратегії, управлінні

цифровою діяльністю своїх національних компаній та перетворенні їх цифрового виконання в операційну перевагу [46, с. 26–27].

Таблиця 3.1

**Цифрові продукти та послуги як передові технологічні тенденції у
сучасному соціально-економічному контексті**

Назва продукту та послуги	Зміст цифрового продукту та послуги
Block Chain	У перекладі з англійської "blockchain" або "block chain" – це послідовний ланцюг блоків, вбудований згідно з певними правилами і містить інформацію. Проте визначення краще формулювати, враховуючи призначення технології блокчейн. Оригінально блокчейн був розроблений для вирішення конкретного завдання - створення децентралізованої фінансової системи, управління якою може бути перевірено будь-ким. Отже, блокчейн можна визначити як засіб зберігання та узгодження бази даних, копія якої доступна кожному учаснику.
Grid-технології	Grid обчислення – це географічно розподілена інфраструктура, яка об'єднує множину різних типів, доступ до яких користувач може отримати з будь-якої точки, незалежно від місця їх розміщення. Grid надає колективний розподілений режим доступу до ресурсів і до зв'язаних з ними послугами в рамках глобально-розподілених організацій (підприємства які спільно використовують глобальні ресурси, бази даних, спеціалізоване програмне забезпечення).
Digital-страхування	Стратегія цифрового трансформування в галузі страхування охоплює не лише онлайн-продажі, але й перетворення всього бізнесу в напрямі роботи з електронними полісами. Цифрове страхування дозволяє страховим компаніям зменшити витрати і покращити швидкість обслуговування клієнтів. Клієнти отримують можливість отримувати своєчасні оновлення щодо змін у полісах страхових компаній. Діджиталізація забезпечує стандартизацію і поліпшує якість відповідей і надання послуг. Важливою перевагою цифрового страхування є присутність в соціальних мережах, що сприяє поліпшенню якості обслуговування та налагодженні тісного зв'язку між страховою компанією та клієнтом. Значною перевагою цифрового страхування є зниження ймовірності шахрайства й підвищення безпеки страхових операцій, оскільки при придбанні поліса через страхового посередника існує ризик невнесення страхової премії, що може призвести до недієвості договору страхування. Швидкість обробки даних та вирішення претензій – ще одна перевага цифрового страхування. Адаптація до цифрового формату має позитивний вплив як для страховика, так і для клієнта, оскільки всі етапи страхування, від подання заявки до вирішення претензій, проходять значно ефективніше. Застосування хмарних платформ зменшує ймовірність помилок, а сам процес стає відкритим і дає можливість відстежувати стан вирішення претензій. Впровадження хмарних платформ також дозволяє страховим компаніям отримати більшу швидкість, гнучкість і масштабованість, покращити реагування та оптимізувати процеси.

Продовження таблиці 3.1

Digital marketing	Це використання різних методів введення продукту на ринок через різні канали застосування цифрових технологій. Digital Marketing – це комплекс інструментів просування, які використовують цифрові канали. Це не тотожне інтернет-маркетингу, оскільки воно охоплює різні канали, такі як телебачення, радіо і навіть зовнішня реклама. Інтернет-маркетинг еволюціонував у цифровий маркетинг, де застосовуються комплексні стратегії онлайн-продвиження, розробка веб-сайтів та мобільних додатків, творчість і копірайтинг, контекстна реклама і SMM, а також інші інтерактивні продукти. Найпопулярніші форми цифрових каналів включають пошукове продвиження, контекстну та тізерну рекламу, медійну і банерну рекламу, просування в соціальних мережах і блогах, створення мобільних додатків для смартфонів, планшетів та інших пристроїв, вірусну рекламу.
CRM&BPM	CRM – це програмна система для оптимізації процесів продажу, яка має вбудовані методології для керування різними видами угод. Bpm'online CRM поєднує функціонал системи управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM) та системи управління бізнес-процесами (BPM). Це перше застосування, розроблене на платформі bpm'online.

Джерело: [21]

Характеристики впровадження та використання фінансових інновацій у небанківському фінансовому секторі, у порівнянні з банківським сектором, виявляються у наступних особливостях:

1. Небанківський фінансовий сектор, завдяки різноманітності ринків фінансових послуг, відзначається глибшим проникненням і широким спектром клієнтів, зокрема у віддалених районах. Це вимагає нових підходів та технологій.
2. Суттєва частина фінансових інновацій передається з банківського сектору в небанківський, оскільки використовуються подібні фінансові інструменти.
3. Деякі фінансові послуги надаються виключно небанківськими фінансовими установами, що вимагає забезпечення високого охоплення ринку, зокрема в віддалених районах.
4. Для небанківських фінансових установ характерним є коротший життєвий цикл інновацій, що частково обумовлено їх дифузією з банківського сектору та великою кількістю установ-послідовників, які можуть швидко використовувати нововведення.

5. Наукоємність і капіталомісткість впровадження та використання фінансових інновацій у небанківському секторі є високою, потребує значних капітальних вкладень.

6. Для небанківських фінансових установ характерною є висока швидкість дифузії інновацій від фінансових установ-новаторів до установ-послідовників.

7. Більшість небанківських фінансових установ має великий відсоток власного капіталу, ніж банки.

8. Ризики впровадження та використання фінансових інновацій у небанківському секторі вищі через недостатнє законодавче та нормативне врегулювання.

9. Діяльність небанківських фінансових установ має велике соціальне значення, зокрема у сфері недержавного пенсійного забезпечення та страхування життя [26, с.34].

Впровадження та використання фінансових інновацій призводить до отримання певного соціально-економічного ефекту для небанківських фінансових установ та споживачів. Цей ефект виражається в різних аспектах, таких як:

Функціональний аспект:

Забезпечення якісного виконання основних завдань фінансовою установою.

Оптимізація управлінської продуктивності.

Збільшення конкурентоспроможності на ринкових умовах.

Структурний аспект:

Підвищення рівня якості надання фінансових продуктів.

Розширення асортименту продуктів.

Надання сервісів у більш зручній для споживачів формі.

Збільшення кількості клієнтів та диверсифікація ресурсної бази.

Економічний аспект:

Збільшення обсягів продажу фінансових послуг і продуктів.

Одержання додаткового прибутку або іншого корисного ефекту.

Інформаційно-технологічний аспект:

Використання нових технічних засобів і технологій, включаючи штучний інтелект.

Визначення осіб, які користуються послугами, та оцінка їх здатності до розрахунків.

Організаційно-управлінський аспект:

Удосконалення організаційно-управлінської структури небанківської фінансової установи.

Усунення та оптимізація методів і процесів управління.

Соціальний аспект:

Підвищення рівня інклюзивності фінансових послуг.

Покращення добробуту громадян.

Отже, небанківські фінансові установи повинні спрямувати свій потенціал на визначення пріоритетів цифрових ініціатив та чітко встановлювати їх відповідність корпоративній стратегії розвитку. Додатково, важливо відображати цифрові ініціативи в ключових показниках ефективності і проводити оцінку зростання вартості бізнесу до та після впровадження фінансових інновацій.

Оцінка ефективності впровадження фінансових інновацій має базуватися на ретельному аналізі отриманих результатів, спрямованому на визначення їх впливу на рівень конкурентоспроможності, фінансову стійкість, дохідність та репутацію небанківської фінансової установи. Щодо оцінювання ефективності фінансової інновації для споживачів, важливим є аналіз відповідності отриманих результатів її використання їхнім запитам і потребам, зокрема, прийнятності фінансової інновації в контексті її вартості та якості.

Злагодженість заходів у сфері організації та планування для впровадження фінансових інновацій сприятиме зростанню рівня інноваційності та покращенню ключових показників діяльності небанківського фінансового сектору України.

3.2. Міжнародний досвід діяльності небанківських установ в антилегалізаційній сфері

Актуальний стан на світовому фінансовому ринку вказує на необхідність перегляду механізмів регулювання та посилення координації між національними регуляторами. Поточною тенденцією є зростання впливу транснаціональних регуляторів на розвиток глобального фінансового ринку, активізація багатьох міжнародних форумів та організацій, збільшення числа їх учасників і підвищення рівня координації дій національних регуляторів фінансових установ. Сучасний процес глобалізації впливає на інтернаціоналізацію ринків фінансових послуг і заохочує національні регулятори розвивати взаємовідносини з регуляторами інших країн, які мають двосторонню та багатосторонню спрямованість. Основна мета цієї взаємодії - налагодження системи міжнародного співробітництва для запобігання та протидії фінансовим шахрайствам, координація діяльності різних сегментів ринків фінансових послуг та інвестиційної сфери, а також боротьба з відмиванням доходів, отриманих злочинним шляхом.

Розвиток туристичного бізнесу та збільшення вільних фінансових ресурсів у населення для відпочинку за кордоном сприяють поширенню шахрайських схем у сфері туризму. Це відображається у від'їзді громадян з України, особливо при придбанні зеленої картки. Також, як елемент шахрайства, іноземні страхові компанії (зокрема, з Німеччини та Австрії) незаконно розповсюджують страхові поліси через Інтернет без відповідного дозволу від регулятора в Україні [18].

Корупція, відсутність регуляторних механізмів та відповідних правових норм і законодавства, що регулює діяльність страхових компаній для запобігання страховим злочинам, є основними факторами росту страхового шахрайства та поширення тіньових фінансових потоків у страховій сфері. Важливо об'єднати зусилля країн для зменшення випадків шахрайства та запобігання використанню страхових компаній для відмивання "брудних"

грошей. Багато країн включають страхове шахрайство до кримінального законодавства як окреме правопорушення, таке як у США, Швеції, Австрії, Німеччині, Болгарії, Польщі та Китаї. Кримінальний кодекс Австрії передбачає накладення штрафу (позбавлення волі до шести місяців) за намірене завдання шкоди або приховання відомостей про застраховане майно, а також за причинення шкоди здоров'ю через махінації при укладенні страхового полісу. У США відповідальність за страхове шахрайство регулюється на рівні штатів. Деякі країни мають єдиний закон для всіх видів страхування, в той час як інші мають регулювання тільки для конкретних видів страхування. У Китаї велике страхування шахрайства карається десятима роками позбавлення волі [42].

Досвід країн з високорозвиненою ринковою економікою в галузі захисту інтересів учасників страхового ринку підтверджує, що корисним є створення бази даних ненадійних страхувальників. Маючи таку базу, можна вчасно виявляти ознаки страхового шахрайства та уникати суттєвих збитків. Тому в деяких країнах були створені спеціальні органи для боротьби з шахрайством. Наприклад, в Канаді існує комітет, створений страховим бюро Канади, який розробив систему експертного нагляду, узагальнивши досвід численних шахрайських випадків і видавши посібник, що містить поради страховим компаніям з встановлення власного підрозділу для протидії шахрайству. У країні також діє об'єднання, яке займається протидією шахрайству у сфері страхування, включаючи представників майнових та страхових компаній, правоохоронні органи та адвокатів. Здійснення практики створення спеціальних органів та баз даних ненадійних страхувальників є поширеним явищем у таких країнах, як Англія. Там існує відділ, який координує дії страхових компаній через обмін інформацією щодо шахрайських дій та взаємодію з громадськістю. Франція також застосовує практику ведення обліку переговорів страхових компаній з метою запобігання шахрайству та розробляє методи компенсації завданої шахраями шкоди. У США використовується система баз даних, яка збирає інформацію про

страхувальників. Наприклад, Управління страхування (ISO) в США збирає та систематизує дані про страхові вимоги.

Важливу роль у зменшенні тіньових фінансових потоків у страховій галузі відіграють міжнародні структури. На міжнародному рівні діє орган страхового нагляду – Міжнародна асоціація органів нагляду за страховою діяльністю (IAIS), заснована у 1994 році. Члени IAIS представлені страховими регуляторами практично в 180 країнах і юрисдикціях. Діяльність IAIS включає розроблення міжнародних принципів, стандартів та управління страхуванням, надання супроводу та аналізу документів, пов'язаних із страховим надглядом, а також організацію конференцій та семінарів для страхових регуляторів.

IAIS розробила ключові принципи, які повинні служити основою для страхового нагляду у всіх юрисдикціях. Ці основні принципи були сформульовані та оголошені у жовтні 2003 року у документі під назвою "Основні принципи та методологія страхування". Згідно з цими принципами очевидно, що ефективний орган нагляду за страховою діяльністю повинен мати не лише відповідну правову базу, але і ресурси та навички для успішної реалізації цієї концептуальної основи.

З 2003 року Україна вступила до складу IAIS. Це членство розширює можливості для залучення зарубіжних інвестицій на український страховий ринок та надає можливість використовувати ресурси бази даних IAIS і активно співпрацювати з іншими членами асоціації. Учасники IAIS мають можливість брати участь у формуванні стандартів страхової діяльності, принципів її здійснення та нормативів. Вступ України до IAIS відчиняє доступ до її баз даних і нормативних актів всіх країн-членів асоціації. Ця інформація дозволяє проводити порівняльний аналіз законодавства з страхування в різних країнах у конкретних сферах, враховуючи стандарти та принципи, розроблені IAIS при розробці регулятивних проєктів.

У середині 80-х років XX століття світова спільнота розпочала боротьбу проти легалізації (відмивання) коштів, отриманих злочинним шляхом. Ця боротьба визначилася прийняттям міжнародних актів, розроблених такими

організаціями, як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Рада безпеки ООН, а також спеціально утвореним органом FAFT (Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей).

Дана організація відіграє вирішальне значення у створенні міжнародних рекомендацій щодо запобігання відмиванню незаконних коштів. Крім цього, організація є незалежною міжурядовою організацією, активно розробляє та популяризує свої принципи для оборони світових фінансових ринків від ймовірних загроз, які стосуються відмивання злочинних коштів та здійснення фінансування тероризму. Рекомендації FATF мають статус широкоприйнятих міжнародних стандартів у сфері боротьби з легалізацією коштів та фінансуванням тероризму.

Додатково, організація відіграє визначальне значення у протидії легалізації "нечистих" коштів у сфері фінансування тероризму. FATF, заснована у 1989 році, визначає рекомендації для країн-учасниць з метою запобігання та протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму. Організація включає 34 країни та 2 регіональні організації. Основними інструментами FATF є міжнародні стандарти стосовно боротьби проти відмивання коштів з метою фінансування тероризму (далі ВК/ФТ). Дотримання цих стандартів дозволяє країнам розробляти ефективні заходи протидії ВК/ФТ, захищаючи свою національну економіку від тіньового капіталу. Згідно з Резолюцією 1617 Ради Безпеки ООН, рекомендації FATF мають обов'язковий характер для країн-членів Організації Об'єднаних Націй.

Рекомендації FATF надають всеосяжну та згуртовану основу для країн, які зобов'язані вживати заходи у справі запобігання і протидії ВК/ФТ. Учасниці можуть використовувати різноманітні складові, такі як юридичні, адміністративні та оперативні структури, різноманітні фінансові інститути. Оскільки урядам країн неможливо однаково застосовувати заходи проти легалізації коштів і фінансування тероризму, вони повинні адаптувати свої конкретні вимоги до міжнародних стандартів, визначених у рекомендаціях

FATF. Ці рекомендації встановлюють необхідні заходи, які повинні бути прийняті країнами:

- визначати можливі ризики, розробляти стратегію та координувати дії всередині країни;
- переслідувати осіб, залучених до відмивання грошей та фінансування тероризму;
- створювати та впроваджувати проактивні заходи для фінансових установ;
- визначати повноваження та відповідальність компетентних органів (правоохоронних, слідчих, спеціалізованого органу з питань протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму) та інших інституційних механізмів;
- підвищувати рівень прозорості та забезпечувати доступність інформації про бенефіціарів;
- сприяти міжнародному співробітництву.

Стандарти FATF включають в себе рекомендації та пояснення [37], а також відповідні терміни у глосарії. Встановлені заходи, які передбачені стандартами FATF, мають застосовуватися всіма членами організації, і їхнє виконання строго оцінюється за допомогою процедур взаємного оцінювання та за стандартами Міжнародного валютного фонду та Світового банку, використовуючи загальну методологію оцінювання FATF. В окремих випадках пояснення та терміни містять приклади для ілюстрації можливого застосування вимог. Вказані приклади не є обов'язковою частиною стандартів FATF і подаються лише для пояснення. Вони не є вичерпними, і хоча вони можуть служити корисними ілюстраціями, вони можуть бути непридатними в певних обставинах.

Досвід іноземних країн у протидії проникненню тіньових коштів у фінансову систему є зацікавлюючим. Італійські нормативно-правові акти, які зараз діють, накладають вимогу на фінансові установи, зокрема банки та інші фінансові посередники, проводити облік фінансових операцій резидентів для

запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Наприклад, Закон Гамма-Васала (1990 р.) установлює кримінальну відповідальність за дії, пов'язані із відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Цікаво відзначити, що цей закон вперше в світовій практиці введе поняття "мафіозна злочинна організація". Згідно з Кримінальним кодексом Італійської республіки, вчинення злочинів, пов'язаних із відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, карається позбавленням волі на термін від 7 до 12 років, а також накладенням штрафу. Розмір штрафу може зростати, особливо якщо ці злочини вчиняються посадовими особами з використанням їхнього службового становища. Зміни у законодавстві 1990 року визначають відповідальність держави у контролі, виявленні та припиненні спроб легалізації злочинних коштів. Фінансовий моніторинг у Італії передбачає обов'язковий звіт про доходи при будь-якому переказі коштів за кордон. Оскільки відмивання коштів пов'язане з такими злочинами, як хабарництво, торгівля наркотиками, зброєю та іншими подібними злочинами, то покарання встановлене високим - позбавлення волі тривалістю понад три роки.

У Ірландії, згідно з Кримінальним кодексом 1994 року, усі фінансові установи зобов'язані представити документальне підтвердження походження коштів від клієнтів, які проводять фінансові операції на значні суми. Банки на Кіпрі використовують стратегію "пізнай свого клієнта", метою якої є ідентифікація осіб, що мають кілька депозитних рахунків або отримують кошти від діяльності, що не відповідає їхньому бізнесу. Зокрема, рахунки, на які надходять кошти від різних приватних осіб. За цією стратегією банкіри повинні мати інформацію про походження коштів, всі відкриті рахунки в банку та історію їх руху, а також частоту внесків клієнтів у банк.

Відповідно до законодавства Греції, ідентифікація клієнтів є обов'язковою при укладенні договорів, відкритті/закритті рахунків, оренді банківських сейфів та страхуванні позик, проте вона не є обов'язковою для учасників страхових операцій на невеликі суми або тих, що пов'язані з пенсійним страхуванням.

У Австрії, єдиної країни в ЄС, яка раніше допускала відкриття анонімних банківських рахунків, програма була призупинена під тиском FATF. Згідно з австрійським кримінальним законодавством, відмивання всього майна, отриманого в результаті вчинення серйозних злочинів із покаранням у вигляді позбавлення волі на строк більше трьох років, є спеціальною криміналізованою дією.

В Франції доходи, отримані злочинним шляхом, вважаються неправомірними, а будь-які операції з такими коштами розглядаються як відмивання грошей, що є кримінальним правопорушенням. Таким чином, держава підтвердила свій замір сприяти фінансовим установам у боротьбі проти незаконного обігу наркотиків, організованої злочинності, податкових ухилянь та митних порушень. Крім того, Франція розглядає можливість розширення концепції відмивання "брудних" коштів на кошти міжнародних злочинних угруповань.

Легалізація злочинності стала проблемою міжнародного масштабу в останні десятиліття, оскільки відмивання грошей перейшло за межі окремих країн чи регіонів за загальним обсягом. Кожен рік до легальної фінансової системи надходить до 500 мільярдів доларів злочинно отриманих коштів. Більшість країн у світі в який-небудь момент стикаються з проблемою відмивання "брудних" грошей. Проте легалізація "брудних" грошей виступає як ілюстрація того, як злочинці використовують прогалини в законодавстві. Відсутність адекватної реакції національних юрисдикцій та слабкість міжнародного співробітництва призвели до того, що члени організованих злочинних груп на ранніх етапах майже безкарно легалізували доходи від злочинів.

Висновки до 3 розділу

Економічний прогрес України можна характеризувати як нерівномірний і залежний від різноманітних зовнішніх чинників. Основними напрямками для

вдосконалення ринку фінансових послуг повинні бути: створення оптимальних економічних і політичних умов для розвитку небанківських фінансових установ, даліше впровадження міжнародних стандартів у наданні послуг небанківського сектору в діючі законодавчі акти України, розширення доступу до небанківських послуг для потенційних споживачів, які проживають у менш розвинених регіонах, та диверсифікація фінансових інструментів.

Ефективна боротьба з тіньовою економікою можлива за умови впровадження комплексу заходів. Фінансовий ринок відіграє ключову роль у протидії тіньовим фінансовим потокам. Запровадження боротьби з тіньовими фінансовими потоками передбачає розробку відповідного механізму, який включає в себе використання різноманітних внутрішніх та зовнішніх інструментів для протидії тіньовим потокам. У контексті відмивання тіньових доходів фінансові установи можуть виступати як порушники, жертви чи інструменти відмивання коштів. Для унеможливлення використання установ небанківського фінансового сектору в тіньових схемах може бути доцільним створення спеціального підрозділу – підрозділу фінансової безпеки.

Відповідно до вимог законодавства в установах небанківського фінансового сектору введено посаду відповідальної особи за фінансовий моніторинг. Однак ефективний контроль за всіма фінансовими операціями неможливий для одного працівника. Таким чином, операційні працівники парабанків повинні включати в свої функціональні обов'язки ідентифікацію підозрілих фінансових операцій та негайне повідомлення про них. Важливо, щоб керівництво небанківських фінансових установ забезпечило навчання персоналу для виконання цих завдань.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню сучасного стану небанківського фінансового сектору. З метою вивчення предмета кваліфікаційної роботи було проведено дослідження сутності небанківського фінансового сектору, нормативного забезпечення його діяльності, проаналізовано сучасний стан його функціонування, запропоновано напрями його розвитку, а також досліджено систему протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом та місце у ній небанківських установ, досліджено міжнародний досвід небанківських установ у боротьбі з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом.

Висновки, отримані в результаті проведеного дослідження у кваліфікаційній роботі, включають наступне:

1. Сектор парабанків визначається як галузь економіки, що містить різноманітні послуги, і не включає в себе банківську діяльність. Його склад включає різноманітні суб'єкти, такі як страхові компанії, ломбарди, лізингові та факторингові організації, фінансові компанії а також недержавні пенсійні фонди, кредитні спілки, інвестиційні компанії тощо. Небанківські фінансові установи розглядаються як ключові гравці, які забезпечують широкий доступ до фінансових послуг для населення та підприємств, включаючи залучення та інвестування коштів, страхування ризиків, короткострокові позики, фінансове консультування та інші види послуг.

2. Ключову роль у протидії нелегальній економіці відіграють фінансові посередники, оскільки через їхню участь тіньові потоки проникають у легальний сектор. Таким чином, фінансові установи мають виступити як бар'єр, що заважає легалізації тіньових коштів. Згідно з основним законодавчим актом, фінансові установи, включаючи небанківський фінансовий сектор, віднесені до суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Однією з обов'язкових функцій парабанків є оцінка фінансових операцій за ризик-орієнтованим підходом, ідентифікація та перевірка клієнтів,

а також надсилання повідомлень про підозрілі фінансові операції до відповідного суб'єкта державного фінансового моніторингу.

3. Останні роки характеризуються збільшенням нормативного тиску на небанківські фінансові установи та проведенням реформ у секторі, причому Україна все більше враховує європейські стандарти та інтегрує міжнародний досвід в частині контролю та захисту споживачів ринку фінансових послуг в національному контексті.

4. Розвиток парабанків на фінансовому ринку зазвичай визначається такими факторами: зростанням фінансового благополуччя громадян, активним ростом фондового ринку і наданням даними установами специфічних послуг, що недоступні в банках або мають значно вищу вартість порівняно з аналогічними послугами небанківських установ. Основним викликом є те, що злочинці постійно вдосконалюють методи перетворення нелегально отриманих коштів на абсолютно легальні через небанківський фінансовий сектор.

Найефективнішим заходом для виявлення та запобігання злочинам, пов'язаним із розкраданням привласнених коштів громадян та їх легалізацією, є впровадження систематичного та об'єктивного моніторингу діяльності небанківських фінансових установ зі сторони наглядових органів. Наглядові органи повинні особливу увагу приділяти визначенню непорушної ділової репутації засновників, керівників та іншого персоналу небанківських фінансових установ, які надають послуги, пов'язані з мобілізацією активів громадян.

5. Зменшення кількості небанківських посередників пояснюється не лише кризовими явищами в економіці, а також посиленням контролю за їхньою діяльністю та вимогами до звітності. Внаслідок цього установам, які на даний момент можуть втратити ліцензії на обслуговування клієнтів, доводиться зіткнутися із збільшеною ймовірністю, ніж це було всього декілька років тому.

За обсягом активів структурно найбільшими є фінансові та страхові компанії.

6. Основні перспективні напрямки вдосконалення сектору небанківських установ включають необхідність створення умов, що сприяють розвитку фінансових установ як на економічному, так і політичному рівнях. Також, важливим є використання міжнародних стандартів стосовно надання послуг небанківського сектору у законодавство України. Забезпечення доступу до послуг парабанків для населення, зокрема для тих, хто мешкає у менш розвинутих регіонах, також вважається важливим завданням. Додатково, розширення асортименту інструментів, доступних для інвестування та розподілу ризиків, вважається важливим аспектом цих перспектив.

7. Для ефективного протидії тіньовим фінансовим потокам, парабанкам слід розробити та впровадити відповідний механізм функціонування. Досліджено, що небанківські фінансові установи можуть виконувати різні ролі, будучи порушником, жертвою чи інструментом для фінансових афер. З метою ефективного протидії цим явищам необхідно використовувати різноманітні інструменти, які охоплюють як внутрішні, так і зовнішні аспекти.

Глобалізаційний процес передбачає об'єднання національних фінансових ринків, і це стає активним використанням злочинцями. Аналіз досвіду економічно розвинутих країн свідчить про те, що злочинні елементи діють активно, використовуючи прогалини в законодавстві для відмивання "брудних" коштів. Отже, країни повинні об'єднувати свої зусилля в цьому напрямі. У кінці XX століття була створена Група розробки фінансових заходів із відмивання грошей (FATF), яка визначає рекомендації, координує дії та здійснює нагляд в галузі протидії відмиванню грошей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агапова В. Курс на прозорість та надійність: що змінить новий закон про кредитні спілки. *Економічна правда*. URL.: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/08/31/703771/>.
2. Актуальні методи, способи, інструменти легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму (сепаратизму). 2021. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20of%20the%20SFMS/UKR_Typology_2021_26_05.pdf.
3. Базилевич В. Д., Осецький В. Л. Інституційний концепт модернізації фінансових інститутів. *Фінанси України*. 2013. № 5. С. 19–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2013_5_4.
4. Баранов Р.О. Світова емпірика впровадження політики протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. № 3. С. 33–40.
5. Бачо Р. Й. Ринки небанківських фінансових послуг: регулювання розвитку (інституційні та аналітичні аспекти) : монографія. Ужгород : Вид-во ТОВ «РІК-У», 2016. 448 с.
6. Бойко А.О., Роєнко В.В. Критерії оцінювання сфери використання страхових компаній в схемних операціях. *Фінансовий простір*. № 1 (17) 2015. С.50-54.
7. Бондаренко О. С., Адаменко І. П. Перспективи розвитку фінансових інститутів в економіці України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 5. С. 8–11.
8. Бороденко Т.М., Буряченко А.Є., Гапонюк М.А. Діяльність небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3128>.
9. Буряченко А. Є. Державне регулювання діяльності ломбардів. *Фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу* : зб.

матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., 10 листоп. 2017 р., Київ / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана», каф. інвест. Діяльності, Київ : КНЕУ, 2017. С. 49–52.

10. Буга Г.С. Забезпечення безпеки у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні: адміністративно-правові засади : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 404 с.

11. Вовчак О. Д., Крентовська Л. О. Фінансове посередництво: економічна сутність і класифікація. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 8. С. 4–9.

12. Гаркуша Ю. Визначення конкурентних позицій банків та небанківських фінансових посередників на фінансовому ринку України. *Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців*. 2013. № 27.

13. Дорофєєв Д. Методологічні засади інноваційного розвитку фінансового посередництва. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2018. № 11. С. 127–134.

14. Дребот Н. П., Танчак Я. А., Миколишин М. М. Тенденції розвитку небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2020. № 30(1). С. 109–114.

15. Жабинець О.Й., Цюпко І.В. Механізм забезпечення внутрішнього фінансового моніторингу в діяльності страхових організацій. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія економічна. № 1. 2016. С. 201-211.

16. Івасів Б.С. Гроші та кредит: Підручник. Вид. 2-ге, змін. і доп. Тернопіль : КартБланш, 2014. 528 с.

17. Козарезенко Л. Кредитні спілки в системі державного фінансового регулювання розвитку людського потенціалу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 9. С. 31–36.

18. Козоріз Г. Шахрайство у страхуванні та шляхи його усунення. *Фінанси України*. 2007. № 7. С. 131-138

19. Корнєєв В. Розвиток ринків фінансових послуг небанківських посередників. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 3. С. 79–99.
20. Костогриз В. Г. Аналіз ощадної діяльності банківських та небанківських установ в умовах інноваційно-інвестиційного розвитку економіки України. *Економічний простір*. 2008. № 13. С. 162–169.
21. Краус Н., Голобородько О., Краус К. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. № 1. URL: www.economy.nauka.com.ua.
22. Кужелєв М. О., Житар М. О. Фінансова стійкість страхових компаній в умовах динамічного зовнішнього середовища. *Економічний вісник університету*. 2016. № 29(1). С. 287–294.
23. Куришко О.О. Аналіз світового досвіду у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у контексті можливості його використання в Україні. *Фінансовий простір*. 2013. № 2 (10). С. 8–15
24. Левченко В.П. Розвиток ринку небанківських фінансових послуг : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 368 с.
25. Маслій І.В. Використання інформаційних технологій у протидії тіньовий економіці: проблемні питання та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2014. Вип. 29 (7). С. 135-139.
26. Науменкова С. Фінансова інклюзивність та проблеми забезпечення доступу населення до базових фінансових послуг в Україні. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 11. С. 31–37.
27. Національний банк прийняв повноваження з регулювання ринків небанківських фінансових послуг. URL.: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-priynyav-povnovajennya-z-regulyuvannya-rinkiv-nebankivskih-finansovih-poslug>.
28. НБУ затвердив положення з фінмоніторингу для небанківських фінустанов. URL: <https://news.dtkt.ua/finance/bank-system/63996>.

29. Недільська Л. В., Марченко Д. А. Сучасний вектор розвитку ломбардів в Україні. *Бізнесінформ*. 2021. № 7. С. 222–228.

30. Новий закон для ринку страхування – що зміниться для компаній та споживачів їхніх послуг. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/noviy-zakon-dlya-rinku-strahuvannya--scho-zminitsya-dlya-kompaniy-ta-spojivachiv-yihnih-poslug>.

31. Огляд небанківського фінансового сектору, березень 2023 року. URL.: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2023-03.pdf?v=7.

32. Огляд небанківського фінансового сектору, серпень 2023 року. URL.: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-serpen-2023-roku>.

33. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/>.

34. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 02.10.2023р. № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>.

35. Про страхування. Закон України: від 18 листопада 2021 року № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>.

36. Про кредитні спілки: Закон України від 14.07.2023р. № 3254-IX. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#Text>.

37. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

38. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 вересня 2019 року № 79-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-ix#Text>.

39. Річний звіт Національного банку України за 2022 рік. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-ukrayini-za-2022-rik>.

40. Солошкіна І. В. Зарубіжний досвід регулювання у сфері фінансових послуг та можливості його використання в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна*. 2020. № 29. С. 197–205.
41. Стратегія розвитку фінансового сектору України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finsector_NBU.pdf?v=7.
42. Страхове шахрайство як вид страхового злочину і шляхи його усунення. URL: <https://studfile.net/preview/10003715>.
43. Тахтай О.В. Кредитні спілки: історія виникнення та сучасний розвиток. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 4(101).
44. Типології легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, через небанківські фінансові установи із залученням коштів та інших активів громадян. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/%D0%A2%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%20%D0%94%D0%A1%D0%A4%D0%9C%D0%A3/2010%2012%2030_tipolog2010.pdf
45. Шелудько В.М. *Фінансовий ринок* : підручник. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. 3-те вид. стер. Київ : Знання, 2015. 535 с.
46. Kupriyanovskiy, V. P., Dobrynin, A. P., Sinyagov, S. A., and Namiot, D. E. (2017), “An integral model of transformation in digital economy – how to become digital leader”, *International Journal of Open Information Technologies*, vol. 5, no. 1, 26–33.